

Belzebul demon

clamitent dæmonis esse uirtutē: & oīa signa quæ facta sunt: nō ad diuinā magnificentiā sed ad diabolu p̄tinere unde & saluator noster toto respōsionis suæ hoc agit argumēto: ut doceat: nō posse sathanā eiici a sathana: & regnū eius inter se nō esse diuisū. Cum enī diaboli studiū sit: dei lædere creaturā: quomodo eiisdē poterit esse uoluntatis sanare sāguentes. Et seipsū de obsessis fugare corporibus: Probet itaq; Nouatianus aliquē de iis qui sacrificare cōpulsī sunt: ante tribunal iudicis respondisse oīa quæ in euāgelio scripta sunt: nō a filio dei: sed a belzebul principe dæmonoz esse p̄fecta: & tunc poterit approbare irremissibile in sp̄ritū sanctū esse blasfemiā. Ut autē & acutius aliquid interrogemus: respondeat quid sit contra filiū hoīs dicere uerbū: & in sp̄ritū sanctū blasphemare. Ego qp̄pe assero iuxta sensū illius: eos qui Christū in p̄secutione negauerint: cōtra filiū hoīs dixisse: & nō in sp̄ritū sanctū blasphemasse. Qui enī interrogat: an christianus sit: & christianū se nō esse responderit: utiq; negādo Christū: hoc est filiū hoīs: sp̄ritui sancto nō fecit iniuriā. Si autē Christū negando: negauit & sp̄ritū: edisserat hæreticus: quomodo nō peccet i sp̄ritū: qui filiū hoīs denegauerit. Aut si sp̄ritū sanctū hoc loco intelligendū patrē putat: p̄ris nulla est a negatore mētio facta: cū negaret Petrus apostolus eo tpe quo ancillæ interrogatōe p̄territus dominū negauit & i filiū hoīs: aut in sp̄ritū sanctū uidet̄ cōmississe peccatū. Si id qd̄ ait nescio hoīem: rēdicule uoluerit iterpretari: nō christū eū negasse sed hoīem: mēdacē faciet saluatorē: qui se hoc est filiū dei negandū esse p̄dixerat. Si autē negauit filiū dei: unde & amare fleuit: & trinā negationē: trina postea cōfessione deleuit: manifestū est peccatū i sp̄ritū sanctū: ideo nō posse dimitti: q̄ habeat blasfemiā: ut cū uideas i uirtutibus deū: belzebul calūnieris i factis. Doceat igit̄ aliquē negatorē belzebul uocasse Christū: & uultro referā gradū: negatorē nō posse ueniā cōsequi post ruinā. Quia aliud est tormētis credere & se christianū negare: Aliud Christū diabolu dicere: sicut tibi ipsa scriptura: atq; cōtextus lecta attētius poterūt demonstrare. Fuerat quidē prolixus differendū. Sed quoniā amicis & q̄ ad nostrū hospitium conuenerūt: præsentiā nostrā negare nō possumus: & ut tibi statim non responderē: admodū uisū est arrogantis: latā disputationē breui sermone cōprehendimus: ut nō tam epistolā: q̄ cōmentariolū dictarem.

Epistola Cromatii & Heliodori episcopoz ad beatū Hieronymū librum de ortu uirginis Mariæ: qui a beato Matthæo euangelista editus dicebatur: transferri postulantium. Epistola. C.

Dilectissimo fratri Hieronymo p̄resbytero Cromatius & Heliodorus episcopi salutē in domino. Ortū Mariæ reginæ uirginis simul & natiuitatē atq; infantia domini nostri Iesu christi in apocryphis inuenimus libris: in quibus multa cōtraria nostræ fidei cōsiderantes scripta recusanda credimus uniuersa: ne per occasionē Christi læticiā antichristo traderemus. Ista igit̄ nobis cōsiderantibus extiterunt uiri dei Armenius & Virinus: qui dicerent sanctitatē tuā beatissimi Matthæi euangelistæ manu scriptum uolumē hebraicū inuenisse. In quo & uirginis matris & saluatoris infantia esset scripta: & iccirco tuā charitatē p̄ ipsum dominū nostrū Iesum Christū expetimus: quatenus & illud ex hebræo latinis auribus tradas non tantū ad percipiendū quæ sunt Christi insignia: q̄tum ad hæreticorū astutiā excludendā: qui ut doctrinā malā instituerent: bonā christi natiuitatē suo mendacio miscuerunt: sicut post dulcedinē uitæ: mortis amaritudinē occulta rent. Erit ergo purissimæ pietatis: uel ut rogantes fratres exaudias: uel episcopos exigentes charitatis debitum quod idoneum credideris recipere facias. Vale in domino: & ora pro nobis.

Beati Hieronymi ad prædictos episcopos de eadem re responsua. Epistola. CI.

Dominis sanctis & beatissimis Cromatio & Heliodoro episcopis Hieronymus exiguus christi seruus in domino salutē. Qui terrā auri conscia fodis: non ilico arripit quicquid fossa profuderit la cerata: sed prius q̄ fulgens pondus uibrantis iactus ferri suspendat: iterum uertendis suspēdendisq; cespitibus imoratur: & spiritualiter qui nodū lucris auget arduū opus iniungit: cū hoc fuerit mihi a ueltra beatitudine imperatū: quod nec ipse sanctus Matthæus apostolus & euāgelista uoluit in apto cōscribi. Si enī hoc secretū non esset: euāgelio utiq; ipsius quod edidit addidisset: sed fecit hūc libellū hebraicis litteris ob signatū: quē usq; adeo edidit: ut & manu ipsius liber scriptus hebraicis litteris a uiris religiosissimis habeatur: q̄ etiā a suis prioribus per successus temporū suscepit. Hunc autē ipsum librū nunq̄ alicui transferendū tradiderunt: textū eius aliter atq; aliter narrauerunt. Sed factū est: ut a Manichæi discipulo nomine Seleuco: qui etiā apostolorū gesta falso sermone conscripsit: hic liber editus non ædificationi: sed destructioni materiā exhibuerit: & q̄ talis probaretur in synodo: cui merito aures ecclesiæ nō paterent. Cesset nunc oblatrantium morsus: non istū libellum canonicis nos superaddimus scripturis: sed ad detegendū hæreseos fallaciā apostoli atq; euāgelistæ scripta transferimus. In quo opere non tam piis iubentibus episcopis obtēperamus: q̄ ipsiis hæreticis obuiamus. Amor igitur est Christi: cui satisfacimus credentes q̄ nos suis orationibus adiuuent: qui ad saluatoris nostræ infantiam sanctam per nostram potuerint obedientiam peruenire.

Expolitio seu translatio historiarū Annæ & Ioachim de conceptu uirginis Mariæ prout a beato Matthæo scriptum ferebatur. Epistola. CII.

Petit a me: ut uobis rescribā quid mihi de quodā libello q̄ de natiuitate sanctæ Mariæ a nonnullis habetur: & ideo scire uos uolo multa in eo falsa inueniri. Quidam nanq; Seleucus q̄ passiones apostolorū conscripsit: hunc libellum composuit. Sed sicut de uirtutibus eorum & miraculis per eos factis uera dixit: de doctrina uero eorum plura mentitus est: Ita & hic multa nō uera de corde suo cōfinxit: proinde ut in hebræo habetur: uerbum ex uerbo transferre curabo: siquidem sanctū euāgelistam, Mattheū eundē libellū liquet cōposuisse: & in capite euāgelii sui hebraicis litteris ob signatū opposuisse: qd̄ an uerum sit auctori præfationis & fidei scriptoris cōmitto. Ipse enī ut hæc dubia esse pronuncior: ita liq̄do falsa non

affirmo. Illud autem libere dico: quod fidelium neminem negaturus puto: siue hæc uera sint siue ab aliquo conficta
sacro sancta sanctæ Mariæ magna miracula præcessisse: maxima consecuta fuisse: & iccirco salua fide ab his q
deum ista facere posse credunt sine periculo animæ suæ credi & legi posse: denique in quantum recordari possum: sensum
non uerba scriptoris sequens: & nunc eadē semita non iisdē uestigiis incedens: nunc quibusdā diuerticulis ad eā
dem uiam recurrentis: sic narrationis stilum tentabo: & non alia dicam quæ aut scripta sunt ibi: aut consequenter scri
bi potuerunt. Igitur beata & gloriosa semp uirgo Maria de regia & familia Dauid oriunda in ciuitate Nazareth
nata hierosolymis in templo domini nutrita fuit. Pater eius Ioachim: mater uero Anna dicebat: domus paterna
est galilæa: & ciuitate nazareth. Maternum autem genus ex Bethleem erat. Vita eorum simplex & recta apud dominum:
apud homines irreprehensibilis erat & pia. Nam omnem substantiam suam trifariam diuiserunt. Unam partem templo & tem
pli seruitoribus impendebant: aliam peregrinis & pauperibus erogabant: tertiam suæ familiæ usibus & sibi reseruabant
Ita isti deo chari: hominibus pii: per annos circiter. xx. castum domi coniugium sine liberorum procreatione exercebant.
Vouerunt tamen si forte deus donaret eis soboles: eam se domini seruitio mancipaturos: cuius rei gratia & templum
domini singulis per annum festis frequentare solebant. Factum est autem ut encæniore festiuitas appropinquaret. Un
de cum nonnullis contribulibus suis hierosolymam & Ioachim ascendit. Ea uero tempestate Isachar ibi pontifex erat
cumque inter ceteros conciuēs suos etiam Ioachim cum oblatione sua uideret: despexit eum: & munera eius spreuit: in
terrogans cur inter fecundos infecundus ipse stare præsumeret: dicens munera nequaquam deo digna posse uide
ri: quæ ipse prole indignum iudicasset: scriptura dicente maledictum omnem esse qui non genuisset masculum in israel.
Dicebat ergo prius eum ab hac maledictione sobolis generatione soluendum: & sic demum in conspectu domini eum
oblationibus esse uenturum. Cuius obprobrii obiectu pudore magno suffusus Ioachim ad pastores qui cum pe
cudibus erant: in pascuis suis secessit: neque enim domum repetere uoluit: ne forte a contribulibus suis qui simul ade
rant: & hoc a sacerdote audierant: eodem obprobrii elogio notare. Verum cum ibi aliquodiu esset: quadam die cum es
set solus: angelus ei domini cum immenso lumine astitit: qui cum ad eius uisionem turbaret: angelus qui ei appa
ruerat: timore eius contempsit: dicens. Noli timere Ioachim: neque in uisione mea turberis: ego enim sum angelus
domini missus ab ipso ad te: ut annunciem tibi præces tuas esse exauditas: & elemosynas tuas ascendisse in conspe
ctu eius. Videns quippe uidit pudorem tuum: & audiuit sterilitatis obprobrium non recte tibi obiectum. Pecca
ti namque non naturæ ultor est deus: & ideo cum alicuius uterque claudit: ad hoc facit: ut mirabilius denuo aperiat: &
non libidinis esse quod nascitur: sed diuini muneris cognoscatur. Prima enim gentis uestræ Saramater nonne
usque ad octogesimum annum infecunda fuit: & tamen in ultima senectutis ætate genuit Isaac: cui repromissa erat
benedictio omnium gentium. Rachel quoque tantum domino grata: tantumque a sancto Iacob adamata diu sterilis fuit: &
tamen Ioseph genuit non solum dominum ægypti: sed plurimas gentium fame periturae liberatore. Quis in du
cibus uel fortior Sapseone uel sanctior Samuele: & tamen hi ambo steriles matres habuerunt. Si ergo ratio uerbis
meis tibi non persuadet credere dilatos diu conceptus & steriles partus mirabiliores esse solere: proinde Anna
uxor tua pariet tibi filiam: & uocabis nomen eius Mariam: hæc erit ut uouistis ab infantia sua domino consecra
ta: & spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris. Omne imundum neque manducabit neque bibet: neque inter
populares forinsecus turbas: sed in templo domini conuersatio eius erit: ne quid de ea sinistrum uel suspicari sal
tem possit uel dici. Itaque ætate procedente sicut ipsa mirabiliter ex sterili nascetur: ita incomparabiliter uirgo ge
nerabit altissimi filium. qui Iesus uocatur secundum nominis etymologiam saluator omnium gentium erit. Et hoc
tibi eorum quæ annuncio signum erit. Cum perueneris ad auream in hierosolymis portam: habebis ibi Annam
uxorem tuam: quæ de tuæ regressionis tardatione modo sollicita: tunc in aspectu tuo gaudebit. His dictis an
gelus discessit ab eo. Deinde apparuit Annæ uxori eius: dicens. Ne timeas Anna: neque fantasma putes esse quod
uides. Ego enim sum angelus ille: qui præces & elemosynas uestras obtuli in conspectu dei: & nunc missus sum
ad uos: ut annunciem uobis nascituram filiam: quæ Maria uocata super omnes mulieres erit benedicta. Hæc a
natiuitate sua statim domini gratia plena tribus ablactationis suæ annis in domo paterna permanebit: postea
seruitio domini mancipata a templo usque ad intelligibiles annos non discedet. Ibi denique ieiuniis & orationibus
nocte ac die deo seruiens ab omni imundo se abstinebit: uirum nunquam cognoscat: sed sola sine exemplo: sine ma
cula: sine corruptione: sine uirili commixtione uirgo filium: ancilla dominum & gratia & nomine & opere sal
uatorem mundi generabit. Itaque surge: ascende hierusalem: & cum perueneris ad portam quæ aurea pro eo quod de
aurata est uocatur: tibi pro signo uirum tuum pro cuius incolumitatis statu sollicita es: obuium habebis. Cum
hæc igitur ita euenerint: scito quod quæ annuncio sine dubio complenda erunt. Igitur iuxta angeli præceptum u
terque de loco in quo erant: promouentes ascenderunt hierusalem: & cum ad locum peruissent angelico uati
cinio designatum: ibi se inuicem obuiauerunt. Tunc de mutua sua uisione læti: & promissæ prolis certitudine se
curi: debitas domino humilium exaltatori gratias egerunt. Itaque adorato domino domum regressi: diuinum pro
missum certi & hilares expectabant. Conceptit ergo Anna: & peperit filiam: & iuxta mandatum angelicum patres
uocabant nomen eius Mariam. Cumque trium annorum circulus uolueret & ablactationis tempus completum esset:
ad templum domini uirginem cum oblationibus adduxerunt. Erant autem circa templum iuxta. xv. graduum psalmos. xv
ascensionis gradus. Nam quia templum erat in monte constitutum: altare holocausti quod forinsecus erat: adiri gradibus non
ualebat. In hoc itaque uno beatam uirginem Mariam paruulam parietes constituerunt: cumque ipsi uestimenta que in itinere ha
buerant exuerent: & cultioribus ex more uestibus se & mundioribus iduerent: uirgo domini cum cætos sigillati gradus
sine ducetis & leuantis manu ita ascendit: ut perfectæ ætatis in hac duxat causa nihil deesse putares. Iam quippe
dominus in uirginis suæ infantia magnum quod operabatur: & quanta futura esset huius miraculi indicio præ
monstrabat.

Ioseph liberator gentium

*Ætate procedente
Hæc*

xv. Gradus

monstrabat. Igitur sacrificio secundū consuetudinē legis celebrato: & uoto suo pfecto: uirginē intra septa tēpli cū aliis uirginibus ibidē educandis dimiserunt. Ipsi uero domū regressi sunt. Virgo autē domini cū ætatis pfectu & uirtutibus proficiebat: & iuxta psalmistā pater & mater dereliquit eam: dominus autē assūpsit eā. Quotidie nāq; ab angelis frēntabatur: quotidie diuina uisione fruebat: quæ eā a malis oibus custodiebat: & bonis oibus redundare faciebat. Itaq; ad quartūdecimū annū usq; puenit: ut non solū nihil de ea mali reprehensione dignū confingere possent: sed & boni oēs qui eā nouerant: uita & cōuersationē eius admiratione dignā iudicarent. Tunc pontifex publice denunciabat: ut uirgines quæ in tēplo cōstituebant: & hoc ætatis tēpus implessent: domū reuerterent: & nuptiū secundū morē gentis & ætatis maturitatē operā darent. Cui mandato cū cæteræ pronæ paruissent: sola uirgo domini Maria hoc se facere nō posse respondit: dicens. Se quidē & patres suos & domini seruitio mancipasse: & insuper seipsā domino uirginitatē uouisse: quā nunq; uiro aliquo commixtionis more cognito uiolare uellet. Pontifex uero ī angustia cōstitutus animi: cū neq; cōtra scripturā quæ dicit uouete & reddite: nouū infringendū putaret: neq; morē genti insuetū introducere auderet: præcepit ut ad festiuitatē quæ iminebat: omnes ex hierosolymis & uicinis locis primores adessent: quorū cōsilio scire possent: quid de tam dubia re faciendū esset. Quod cū fieret: oibus in comune placuit: dominū super hac re esse consulendū. Et cūctis quidē orationi incumbentibus: pontifex ad cōsulendū deū ex more accessit. Nec mora: cūctis audiētibus de oraculo & de propiciatori loco uox facta est: secundū Esaiā uaticiniū requirendū esse cui uirgo illa cōdē mēdari & desponsari deberet: liquet enī Esaiā dicere. Egredietur uirga de radice iesaiæ: & flos de radice eius ascendet: & requiescet sup eū spiritus domini: spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilii & fortitudinis: spiritus scientiæ: & pietatis: & repleuit eū spiritus timoris domini. Secundū hanc ergo prophetiā cūctos de domo & familia Dauid nuptui habiles nō coniugatos uirgas suas allaturos ad altare predixit: & cuiuscunq; post allationē uirgula florē germinasset: & in eius cacumine spiritus domini in specie colūbæ cōsediisset: ipsū esse cui uirgo cōmēdari & desponsari deberet. Erat autē inter cæteros Ioseph homo de domo & familia Dauid grādæus: cūctis uero uirgas suas iuxta ordinē deferentibus solus ipse suā subtraxit. Vnde cū nihil diuinæ uoci consonum apparuisset: pontifex iterato deū consulendū putauit: qui respondit solū illū ex his qui designati erant: uirgam suam non attulisse: qui uirginē desponsare deberet. Proditus est itaq; Ioseph. Cū enim uirgam suā attulisset: & in acumine eius colūba de cælo ueniens cōsediisset: liqdo oibus patuit ei uirginē desponsandā fore. Igitur nuptiæ iure de more celebrato: ipse quidē in bethleē recedit ciuitatē: domū suā dispositurus: & nuptiis necessaria procuraturus. Virgo autē domini Maria cū aliis septē uirginibus coæuis & collactancis quas a sacerdote acceperat: ad domū parentū suorū in galilæam reuersa est. His uero diebus primo scilicet aduentus sui in galilæā tempore missus est ad eam angelus Gabriel a deo: qui ei conceptū dominicū narraret: & cōceptionis uel modū uel ordinē exponeret. Deniq; ingressus ad eā: cubiculū quidē ubi manebat ingenti lumine perfudit: ipsam uero gratantissime salutans dixit. Aue Maria uirgo domini gratissima: uirgo gratia plena: dominus tecū: benedicta tu præ omnibus mulieribus: benedicta præ omnibus hactenus natis hominibus. Virgo autē quæ iam angelicos benouerat uultus: & lumē cæleste insuetū nō habebat: neq; angelica uisione territa: neq; luminis magnitudine stupefacta: sed in solo eius sermone turbata est: & cogitare cœpit qualis ista saluatio tā insolita esse possit: quidue portenderet: uel quē finē esset habitura. Huic cogitationi angelus diuinitus inspiratus occurrens: ne timeas inquit Maria: quasi aliquid contrariū tuæ castitati hac salutatione prætexam. Inuenisti enim gratiā apud dominū: quia castitatē elegisti: ideoq; uirgo sine peccato concipies: & paries filiū: hic erit magnus: quia dominabit a mari usq; ad mare: & a flumine usq; ad terminos orbis terræ: & filius altissimi uocabit: quia qui in terris nascitū humilis: in cælo regnat sublimis: & dabit illi dominus deus sedē. Dabit patris eius: & regnabit in domo iacob in æternū: & regni eius nō erit finis. Ipse quippe rex regū & dominus dominantū est: & thronus eius in sæculū sæculi. His angeli uerbis uirgo non incredula: sed modū scire uolens respondit. Quomodo istud fieri potest: Nā cū ipsa uirgine iuxta uotū meum nunq; cognoscā: quomodo sine uirilis seminis incremento parere possū? Ad hoc angelus. Ne existimes inquit Maria q; humano more cōcipias. Nā sine uirili cōmixtione uirgo cōcipies: uirgo paries: uirgo nutries. Spiritus enim sanctus superueniet in te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi contra omnes ardores libidinis. Ideoq; quod nascetur ex te solū erit sanctū: quia solum sine peccato conceptū: & natū uocabit filius dei. Tūc Maria manibus expansis & oculis ad cælū leuatis dixit. Ecce ancilla domini (neq; enim dominæ nomine digna sum) fiat mihi secundū uerbū tuum. Longū forte & quibusdā tædiosum erit: si cūcta huic opusculo inferere uoluerimus: quæ natiuitatē dominicā uel præcessisse uel subsequuta fuisse legimus. Vnde his omnis quæ in euangelio plenius scripta sunt: ad ea quæ minus habentur narranda accedamus. Ioseph igitē a iudæa in galilæā ueniens: desponsatā sibi uirginē uxorem ducere intendebat. Iam nāq; tres fluxerant menses: & quartus instabat ex eo tēpore quo sibi desponsata fuerat. Interea paulatim utero puerperæ intumescente: puerperæ se manifestare cœpit: neq; hoc latere potuit ioseph: nā sponsi more liberius ad uirginē introiens: & familiaris cum ea loquens: grauidam esse deprehendit. Aestuarē itaq; animo & fluctuarē cœpit: quia ignorabat quid sibi potissimū esset faciendū: neq; n. eam traducere uoluit: quia iustus erat: neq; fornicationis suspitione infamare: quia pius. Itaq; cogitabat clā dissoluere coniugiū: & occulte dimittere eam. Hæc autē eo cogitante: ecce angelus domini ei apparuit in sōnis dicens. Ioseph fili Dauid noli timere: hoc est ne uelis fornicationis suspitionem i uirgine habere: uel aliquid sinistrum cogitare: neq; timeas eam in uxore ducere. Quod enim in ea natū est: & nūc animū tuū angit: non hoīs sed spiritus sancti est opus. Pariet enī oīum uirgo sola dei filiū & uocabis nomē eius iesū: id est saluatorē. Ipse enim saluū faciet populū suū a peccatis eorū. Igitur Ioseph secundū angeli præceptum

Ioseph grandæus

Virgo Ioseph

Gratissima saluans

Traducere infamare

uiri

uiri

dauid

uirginem uxorem duxit: nec tamen cognouit cognouit eam: sed caste procurans custodiuit. Iamq; nonus a conceptione instabat mensis cum Ioseph uxore cum aliis quae necessaria erant assumpta Bethleem ciuitate unde ipse erat tetedit. Factum est autem cum esset ibi: impleti sunt dies ut pareret: & peperit filium suum primogenitum: sicut sancti euangelistae docuerunt dominum nostrum Iesum Christum: qui cum patre & filio & spiritu sancto uiuit & regnat deus per omnia saecula saeculorum.

Beati Hieronymi ad Mirerium & Alexandrum monachos de resurrectione carnis: ubi exponit illud apostoli ad Corinthios: Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur secundum haereticorum catholicorumque sententias: in fine se excusans quod tomo in aliquibus commentariis Origenis utatur. Epistola. CIII.

In ipso iam profectiois articulo sancti fratris nostri Syllini: qui uestra mihi scripta detulerat: haec qualiacumque sunt dictare compellor: nec possum uestra caelare prudentiam: & obsecro ne hoc dictum referatis ad gloriam: quin potius ad plenam necessitudinem: dum ita uobis quasi mihi loquor. Multas sanctorum fratrum ac sociorum de uestra prouincia ad me detulit quaestiones: ad quas usque ad diem epiphaniae

largissimo spatio me responsurum putabam. Cumque furtiuus nocturnum lucubratiuiculis ad pluraeque dictarem: & expletis aliis me ad uestra quasi ad difficillimam referuarem: subito superuenit asserens se ilico profecturum. Cumque eum roga-

rem: ut differret iter: libere mihi cepit famem obtendere monasteriorum: aegypti necessitates: nili non plenas aquas: multorumque in ediam: ut prope offensam esset in dominum illum ultra uelle retinere. Itaque subtegmina & stamina: liciaque & telas quae mihi ad uestra tunica paraueram uobis inconfecta transmisit: ut quicquid mihi deest: uestro textat eloquio. Prudentes estis & eruditi: & de Canina ut ait Appius facundia ad Christi disertitudinem transmigrastis.

Nec magno mihi apud uos labore opus est: quod philosophum quendam in suadendo rusticum esse pessus narrant fabulae uix dum dimidium inquit dixeram: iam intellexerat. Itaque & ego tempore coartatus singulorum uobis qui in sacram scripturam commentariolos reliquerunt sententias protuli: & ad uerbum pluraque interpretatus sum: ut & me liberem quaestione: & uobis ueterum tractatorum mittatur auctoritas: qui in legendis singulis ac probandis non meae uoluntati: sed uestro acquiescatis arbitrio. Quae ritus quo sensu dictum sit: & quomodo in prima ad corinthios epistola Pauli apostoli sit legendum: Omnes quidem dormiemus: non autem omnes immutabimur: an iuxta quaedam exemplaria non omnes dormiemus: omnes autem immutabimur: utrumque enim in graecis codicibus inuenit. Super quo Theodorus heracleotes: quae urbs olim perinthus uocabatur: in commentariolis apostoli sic locutus est: omnes quidem non dormiemus: omnes autem immutabimur. Enoch enim & Helias mortis necessitate superata: ita ut erant in corporibus de terrena conuersatione ad caelestia regna translati sunt. Unde & sancti qui die consumationis atque iudicii in corporibus reperiendi sunt cum aliis sanctis: qui ex mortuis resurrecturi sunt: rapientur in nubibus obuiam Christo in aera: & non gustabunt mortem eruntque semper cum domino grauissima mortis necessitate calcata. Unde ait apostolus: omnes quidem non dormiemus: omnes autem immutabimur. Qui enim ex mortuis resurrexerint: & in nubibus uiuentes rapiti fuerint: transibunt ad incorruptionem: & a mortalitate in immortalitatem mutabuntur: non in tempore: non saltem in breui spatio: sed in atomo & in puncto temporis atque momento: quo palpebra oculi moueri potest in nouissima tuba. Tanta enim fiet celeritate resurrectio mortuorum: ut uiui quos in corporibus suis consumationis tempus inuenerit: mortuos de inferis resurgentes praenire non ualeant. Quod manifestius Paulus differens ait. Canet enim tuba: & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile istud induere incorruptionem: & mortale istud induere immortalitatem: ut possit in utraque parte uel in caelis uel in caelorum regno manere perpetuo. Diodorus tharsensis episcopus praeterito hoc capitulo in consequentibus breuiter annotauit: in eo quo scriptum est: & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Si inquit incorrupti resurgent mortui: haud dubium quin & ipsi ad meliora mutati: quid necesse fuit dicere & nos immutabimur? An in hoc uoluit intelligi: quod incorruptio communis sit omnium: immutatio autem proprie iustorum: dum non solum incorruptionem & immortalitatem: sed & gloriam consequuntur? Apollinaris licet aliis uerbis eadem quae Theodorus asseruit quosdam non esse morituros: & de praesenti uita rapiendos in futuram: ut mutatis glorificatisque corporibus sint cum Christo: Quod nunc de Enoch & Helia credimus. Didymus non pedibus sed uerbis in Origenis transiens sententiam: contraria uia graditur. Ecce mysterium uobis loquor: omnes quidem dormiemus: non omnes autem immutabimur: quod ita differuit. Si non indigeret resurrectio interprete: nec obscuritatem haberet in sensibus: nunquam Paulus post multa quae de resurrectione locutus est intulisset. Ecce mysterium uobis dico: omnes quidem dormiemus: id est moriemur: non omnes autem sed soli sancti immutabuntur. Scio quod in nonnullis codicibus scriptum sit: non quidem omnes dormiemus: omnes autem immutabimur. Sed considerandum: an ei quod praemissum est: omnes immutabimur: possit conuenire quod sequitur: mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Si enim omnes immutabuntur: & hoc commune cum ceteris est: superfluum fuit dicere: & nos immutabimur. Quae ob rem ita legendum est: omnes quidem dormiemus: non omnes autem immutabimur. Si enim in Adae omnes moriuntur: & in morte dormitio est: omnes ergo dormiemus siue moriemur. Dormit autem iuxta idiomata scripturae: qui mortuus est spe resurrectionis futurae. Omnisque qui dormit expugnetur: si tamen non subitanea mortis eum oppresserit: & mors sono fuerit copulata. Cumque omnes ita dormierint lege naturae: soli sancti in corpore & anima in melius mutabuntur: ita ut incorruptio omnium resurgentium sit. Gloria autem atque mutatio proprie sanctorum. Quodque sequitur iuxta graecos εν τηρησει siue ροπινοφωλαου. Vtrumque enim legitur: & nostri interpretati sunt in momento & in ictu siue in motu oculi: idem praefatus Didymus ita explanauit. Iuncta simul omnium resurrectione rapientur obuiam Christo. Sed hi quos mors dissoluerit quae praesens sermo significat. Quae do enim dicit in puncto temporis & in motu oculi atque momento: futuram omnium resurrectionem cunctam primae & secundae resurrectionis fabulam excludit: ut alii primiales nouissimi resurrecturi esse credantur. Atomus autem punctum temporis est: quod secari & diuidi potest. Unde & Epicurus ex suis atomis mundum struit: &

uniuersa

In differre

Omnia facundia
Disertitudo

Heracleon
Perinthus

Dormire

Atomus
Epicurus

non reus

uniuersa conformat. Ictusq; oculi siue motus qui graece dicitur ποπή tanta uelocitate transcurrit: ut pene sensum uidentis effugiat. Vex q; in plariscq; codicibus p ποπή idest icu uel motu p ipm legitur: hoc sentire debemus ut quō leuis pluma uel stipula: aut tenue siccūq; foliū uento flatuq; raptat: & de terra ad sublime trāsfertur: sic ad icu oculi: & ad nutū dei: oīum mortuorū corpora mouebunt: parata ad aduentū iudicis. Quodq; iūgit & dicit. In nouissima tuba: canet enī tuba: & mortui resurgēt incorrupti: & nos imutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere icorruptionē: & mortale hoc iduere immortalitātē: duplicē habet itelligentiā: ut clāgor tubæ aut uocis indicet magnitudinē: iuxta illud qd scriptū ē: sicut tuba exalta uocē tuam: Aut aptā oīum resurrectio nē iuxta illud qd i euāgelio legimus: tu autē cū facis elemosynā: noli tuba canere ante te: hoc est abscondite fac misericordiā: & in secreto: ne uidearis de alterius miseria gloriari. Quārimus autē cur ad nouissimā tubā mortuos scripserit resurrecturos. Quādo enī nouissima dicit: utiq; aliā præcesserūt. In apocalypsi Ioānis. vii. describuntur angeli cū tubis: & unoquoq; clangēte: primo uidelicet secūdo & tertio q̄rto & q̄nto & sexto: qd per singulos actū sit: indicat. Nouissimo autē idest septimo clāro tubæ strepitu psonātē: mortui suscitant: corpora quæ prius hūerant corruptibilia: incorrupta recipiētes. Vnde post nouissimā tubā exponit apostolus qd sequat. Canet enī tuba: & mortui resurgēt incorrupti: nos autē imutabimur: q̄do dicit nos: aliū se: & eos: qui secum sunt: præter mortuos esse significat. Ad qd itelligendū: sūt qui dicāt mortuos qui resurgāt incorrupti: esse corpora mortuorū: eos autē qui dicant eē mutādī: aīas debere accipi: quādo in maiore gloriā fuerit cōmutatā: & puenerint in uig; pfectū: & mēsurā ætatis plenitudinis Christi. Alii uero asserūt mortuos debere itelligi pētōres: qui resurgēt incorrupti ut possint æterna iustinare supplicia. Eos autē qui cōmutant: esse sãctos: qui de uirtute in uirtute: & de gloria transferunt in gloriā. Vnde ad icorruptionē mortuorū intulit. Oportet. n. corruptiuū hoc induere icorruptionē. Ad id autē qd dixerat: nos imutabimur: illud adiunxit: & mortale hoc induet immortalitātē: aliud est. n. imortalitas: aliud icorruptio: sicut aliud mortale: & aliud corruptiuū. Quicqd autē mortale est: & corruptiuū est: sed non qd corruptiuū: statim & mortale. Corruptiua q̄ppe sūt corpora quæ carēt aīa: & tamē nō sunt mortalia: quia nunq̄ hūere uitā: qd pprie aīantiū est: unde signāter apostolus: corruptioni icorruptionē: & mortalitati immortalitātē: resurrectiōis futurā tpe copulauit. Achatius. Casarā: quæ prius turris Stratonis uocabat: post Eulebiū Pamphili episcopus in quarto συλλεξ των εν τη μετα των idest collectag; quæstionū libro: pponēs sibi hāc eandē quæstionē latius disputauit: & utrūq; suscipiēs qd inter se uideēt esse cōtrariū: post principiū qd omisimus: sic locutus est. Dicamus primū de eo: qd magis in plurimis codicibus inuenit. Ecce mysterium dico uobis: oēs qdem dormiemus: nō oēs autē imutabimur. Mysteriū dixit ut attentiores faceret auditores de resurrectione plenius disserturus. Dormitio autē mortē istā quæ cōis est oīum significat: unde rectissime posuit q; oēs dormiamus: idest moriamur: sicut supra dixit. Quō in Adā oēs moriuntur: sic & in Christo oēs uiuificabuntur. Cū ergo oēs morituri sint: audite sacra quæ dico: oēs quidem dormiemus: sed nō oēs imutabimur. Canet enim tuba haud dubiū quin angelus septimus: & mortui resurgent incorrupti. Si autē incorrupti erunt mortui: quomō nō imutabuntur: cū icorruptio ipsa mutatio sit: Sed hęc cōmutatio qua Paulus mutandus: & sãcti sunt: glorificatio intelligit. Incorruptio autē iccirco cōis est oīum: quia in eo miserabiliores erunt pētōres: ut ad tormēta ppetui sint: & nō mortali & corruptibili corpore dissoluantur: Legimus in eadem epistola apostolo differente secretam diuersitatem resurrectionis: non in natura corporū: sed in uarietate gloriæ: dum alii resurgunt ad pœnas ppetuas: alii ad gloriā sempiternam. Alia enim caro uolatilium: alia pisciū: alia iumentorū: & corpora cælestia: & corpora terrena: Sic inquit erit & resurrectio mortuorū: cui sententiæ magis acquiescit ecclesia: ut oēs cōi morte moriamur: & non oēs mutemur in gloriā. Iuxta illud qd Daniel scribit: multi dormientes in terræ puluere resurgent: alii in gloriā æternā: alii in confusionē & obprobrium sempiternum. Qui enim resurgent in obprobrium & confusionē sempiternā: non resurgent in æternā gloriā: in quā Paulus & quiescūt eo sūt mutabunt. Quæ cū ita se hēant: & sic itellecta sint a nobis: eorū tantum cōmutationem suscipere: q; resurgent in gloriā. Pētōrū autē & qui mortui infidelium appellantur: & resurgent incorrupti: nequāq; commutationem: sed pœnas ppetuas esse dicendas. Transeamus ad secundam lectionem: quæ ita fertur in plariscq; codicibus: non qdem omnes dormiemus: omnes autē immutabimur: Ex qua nōnulli asserunt multos uiuos in corporibus reperiendos: & si non dormiant omnes: non omnes esse morituros: si autem non moriantur omnes: non omnes resurrecturos. Resurgere enim proprie dicitur: qui prius moriendo cecidit. Vnde & Paulum uolunt scribere in prima ad Thessalonicenses epistola: Nos qui uiuimus: qui residui sumus: in aduentu domini nō præueniemus eos qui dormierunt: quoniam ipse dominus in iussu: in uoce archangeli: in tuba dei dei descēdet de cælo: & mortui in christo resurgent primi: deinde nos qui uiuimus: qui residui sumus simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera: & sic semper cum domino erimus. Et ex his dictis probare conantur apostolum Paulū & qui cum eo scribebant epistolam: putasse se non esse morituros: sed sed reperiendos die consumationis in corpore. Quod si uerū est: errauit Paulus: & humana æstimatione deceptus est: ut arbitraretur se inueniendum in corpore: quod falsum esse rex; exitus approbavit. Hoc intellexerant & illi thessalonicenses sacra sermonis mystici nescientes: & coniecturis uariis fluctuabant: dicebantq; si Paulus inueniendus in corpore est: proximus ē dies iudicii. Vnde corrigit eos: secundam epistolam scribens. Rogamus uos fratres per aduentum domini nō strilesu christi: & nostram congregationem in ipsum ut non cito mente moueamini: nec terreamini: neq; p spiritum: neq; per uerbum neq; per epistolam tanq; per nos missam: quasi instet dies domini: ne quis uos seducat ullo modo: quoniam nisi discessio uenerit primum: & reuelatus fuerit homo peccati: filius p̄rditionis qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur deus: & qd colitur: ita ut in tēplo dei sedeat: ostendens se tanq; sit

dom. Casarā turris Stratonis

Resurgere

deus. Non meministis q̄ cū apud uos esse: hæc dicebā uobis: Quibus dictis hoc agit: ut eos reuocet ab errore: ne putēt diē appropinq̄re iudicii: & id qđ scripserat: nos qui uiuimus: qui residui sumus: in aduētū domini non præueniemus eos qui dormierūt: aliter intelligā: q̄ intelligi uoluit ipse qui scripsit. Neq̄. n. fieri pōt: ut qui ad Timotheū scripserat. Ego enī iā delibor: & tps resolutionis meæ instat: putaret se in carne ppetuū: & nunq̄ esse mortuū: & de uita terrena statim ad regna cælestia transitū: præsertim cū ad Romanos scribens eadē dixerit. Quis me liberabit de corpore mortis huius: Et ad Corinthios: habitātes in corpore pegrinamur a domio: magis aut uolumus exire de corpore: & præfētes esse cū deo: qui hæc dicebat: nouerat utiq̄ se esse mortuū. Melius est igit̄ spiritualiter scire qđ scriptū est: & dormitionē in præfēti loco nō mortē accipe: per quā aīa a corpore separat̄ sed peccatū post fidē & offēsā dei: dormitionēq̄ post baptisimū: de qua & ad corinthios loquebatur: Et iō inter uos multi infirmi sūt: & dormiūt plurimi. Et in alio loco. Ergo & qui dormierūt in christo pierūt: qui cū mortui sint nō sūt ppetua morte pituri: q̄ nō in mortali crimie cōtinent̄: sed leui modicoq̄ pctō. Quod & alius factius uitate cupiēs loquebat̄: ne forte obdormiā in morte. Est igit̄ sōnus pcti qui ducit ad mortē: & est alia delicti dormitio quæ mortē nō stringit. Qui ergo uixerit ea uita quæ dicit. Ego sū uita (eteni uita nra abscondita est cum christo i deo & nunq̄ ab ea fuerit separatus: nec ad mortē usq̄ peccauerit: iste de uiuēibus & semp uiuētibus eē dī: de quibus & saluator in euāgelio loānis mystico sermone testat̄. Qui credit i me: nō moriet̄. Et oīs qui uiuit: & credit in me: nō moriet̄ in æternū. Vnde & apostolus domini sui calcās uestigia: ea docuit discipulos: quæ dicit a magistro: oēs itaq̄ non dormiemus. Qui. n. oī custodia seruat cor suū: & ad christi præcepta uigilat: mā datiq̄ eius memor est dicētis: uigilate: q̄ nescitis qua hora fur ueniat. Et in alio loco: ne dederis somnū oculis tuis: & palpebris tuis dormitationē: ut saluus fias: q̄si caprea de uinculis: & q̄si auis de laqueis: iste nō dormiet. Cūq̄ igit̄ quidā nō dormiāt: qui semp in christo uiuūt & uigilat: sequit̄ ut nequaq̄ oēs dormiāt: & cōtrario oēs imitent̄ nō imutatiōe gloria: quæ pprie debet̄ factis: sed ea imutatiōe: qua corruptiuū hoc icorruptiuū efficit̄: ut uel pœnas uel præmia recipiāt sēpiterna. Quod si dormierit aliq̄s in christo: & negligētia sōno obdormierit: debet audire qđ scriptū ē. Nunqđ qui dormit nō resurget̄. Qui uero nō dormit sed uigilat: & semp uiuit i christo de uita ad uitā transiet: siue rapiet̄ in nubibus: ut semp cū domino sit. De istiusmodi dormientibus Lazarus erat: de quo dominus ait: Lazarus amicus nr̄ dormit: & de hoc dormiēte dicebat ad Marthā: qui credit in me: etiā si mortuus fuerit uiuet: & oīs qui uiuit: & credit in me: nō morietur in æternū. Qui. n. tota mēte in christo cōfidit: etiā si ut hō lapsus mortuus fuerit in pctō: fide sua uiuit in ppetuū. Alioqn mors ista cōis est: credētibus & nō credētibus debetur æqliter & oēs pariter resurrecturi sūt. Alii in cōfusione æternā: alii ex eo: q̄ credūt: in sempiternā uitā. Et sic stare pōt: ut qui credit in christo: nō moriatur: & etiā si mortuus fuerit uiuat in æternū: quod iuxta corporalē mortem: excepto Enoch & Helia: nulli cōtigisse pspiciū est. Qui aut̄ fidei magnitudine semp uiuūt in christo: nō dormiēt neq̄ morientur: sed imitatores erūt uitæ apostolicæ: qui absq̄ ulla culpa uixerunt in lege iusticiæ: & ad finē domini trāseuntes: credentesq̄ in eum: qui uita uocatur: & resurrectio: nunq̄ dormire: nunq̄ mortui sunt. Aīa enim quæ peccauerit ipsa morietur: Sicut igitur aīa quæ peccat: uiuente corpore mortua est: & eadem die qua peccauerit: dormit in mortem: dicente ecclesiaste: qui peccauerit: mortuus est ex tunc: sic aīa quæ christi præcepta seruauerit: etiā si corpus mortuum fuerit uiuet in æternū. Hoc aut̄ sciendū: q̄ magis conueniat ueritatē ita legere: oēs quidem dormiemus: non oēs aut̄ imutabimur: maxime quia sequitur. mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Si enim oēs sunt immutandi iuxta alterā lectionē: quō postea dicitur: quasi præcipuum atq̄ priuatum & propriū apostolorū: & nos immutabimur: Quando aut̄ dicit nos: factos quosq̄ significat. Quæritis quō intelligendum sit illud: quod in prima ad Thessalonicenses epistola scribitur. Hoc enim uobis dicimus in uerbo domini: quia nos qui uiuimus: qui residui sumus in aduētū domini nō præueniemus eos: qui dormierunt: quoniam ipse dominus in iussu: & in uoce archangeli: & in tuba dei descendet de cælo: & mortui qui in christo sunt resurgent primi: deinde nos qui uiuimus: qui residui sumus: simul cū illis rapiemur in nubibus obuiam christo in aera: & sic semp cum domino erimus. Super quo quis superior Achatii disputatio plenius disputari: tamen dicēdum est: quid uideatur aliis: Theodoro uidelicet apollinari & diodoro: qui unam sequuntur sniam: quorū Diodorus hæc scripsit residuos: Atq̄ uiuentes Paulus apostolus uocat non quo uelit intelligi: & se & alios resurrectionis tpe in corpore reperiendos: sed nō dixit pro eo quod est iustos: de quorū & ego sum numero. Ipsi enim rapientur obuiam christo & non peccatores. Viuentes autē non iuxta tropologiam sanctos accipimus: qui peccato non mortui sunt: sed omnes quos in corpore adueniens christus inuenerit. Quod sequitur non præueniemus eos qui dormierunt: nequaq̄ ad peccatores referre debemus. Neq̄ enim pctōres cum iustis rapientur obuiam christo: sed eos quos mos dissoluerit. Verū quid ista perquirat: & apostolicis dictis calumniam facio: cum ipse manifestissime scribat qui residui sumus in aduētū domini: Qui sunt autem residui: uerbis discimus Saluatoris: sicut in diebus Noe ducebant uxores & nubebant: & repēte uenit diluuium: & tulit omnes sic erit aduentus filii hominis. Quibus sermonibus approbatur in fine mundi multos uiuos & adhuc in corporibus reperiendos. Sequitur in iussu in uoce archangeli: & mortui resurgent primi. Et hoc rurū saluator loquitur in euāgelio. Media aut̄ nocte spōsus ueniet: qui utiq̄ uiuētes in corpore deprehendet: quando duo erunt in lectulo uno: unus assumetur: & alius relinquetur: & duæ molentes: una assumetur: & alia relinquetur. Quibus dictis ostenditur: medio noctis: securis omnibus consumationem mundi esse uenturam. Origenes in tertio uolumine ἐκ τῆς γ' καὶ τῆς δ' id est expositionum epistolæ Pauli ad Thessalonicenses primæ: post multa: quæ uario prudentiq̄ sermone differuit: hæc intulit: de quibus nulli dubium est: & Achatium plæraq̄ libalē. Quid est ergo quod dicunt Thessalonicenses in uerbo dei Paulus & Siluanus: & Timotheus.

Timotheus. Nos qui uiuimus: qui residui sumus in aduentu domini non praeueniemus eos: qui dormierunt: Qui
 sunt isti uiuentes qui loquuntur talia? Vtque Paulus non ab hominibus: nec per homines apostolus: & charissimus eius filius in
 fide Timotheus & Siluanus: qui illis erat in affectu & uirtutibus copulatus. Et hoc non solum illi: sed quicumque pau-
 li & scia & conuersatione similis est: dicere potest: nos qui uiuimus: quorum corpus mortuum est propter peccatum: spiritus autem
 uiuit: propter iustitiam: & quorum mortificata sunt membra super terram: ita ut nequaquam concupiscat caro contra spiritum. Si enim
 adhuc desiderat caro: uiuit: & quia uiuit: desiderat. & non sunt mortificata membra illius super terram. Quod si morti-
 ficata sunt: nequaquam contra spiritum concupiscunt: quae mortificatione sui huiusmodi desiderium perdidit. Sicut igitur qui
 uita caruere praesertim: & ad meliora translati sunt: magis uiuunt: deposito mortis corpore: & uitio: omnium inuentus.
 Sic qui mortificatione Iesu in corpore suo circumferunt: & nequaquam uiuunt iuxta carnem: sed iuxta spiritum: uiuunt in eo qui
 uita est: & uiuit in eis Christus: de quo scriptum est. Viuus est sermo dei & efficax: qui est dei uirtus deique sapientia.
 Viuunt. n. in quibus uiuit uirtus dei: omnia humana fragilitate deposita: & in quibus uiuit sapientia quae abscondita est in deo
 & in quibus uiuit & operatur iustitia. Christus. n. factus est nobis non solum iustitia ex deo: sed & sapientia & omne quod uirtus est.
 Et siquidem in praesenti loco se a dormientibus & in christo mortuis: qui haec scribunt epistolam: separaret: uideret super
 sua annotatio: & ex uno loco assumptum testimonium non ualeret. Nunc uero eodem sensu: quia & eodem spiritu: in prima ad
 Corinthios loquitur: omnes non dormiemus: omnes autem immutabimur: in momento in motu oculi: in nouissima tuba. Canet
 enim tuba: & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Hoc quod in praesenti loco scriptum est: in tuba dei de-
 scendet de caelo: compara illi: quod ad corinthios dicitur: in nouissima tuba. Canet. n. tuba & caetera. Illi autem quod ad Thessa-
 lonicenses dicitur: & mortui in christo resurgent primi: hoc quod ad Corinthios scriptum est: & mortui resurgent incorru-
 pti. Porro quod sequitur: Deinde nos qui uiuimus: qui residui sumus: illi respondet: & nos immutabimur: quorum utrumque
 sic intelligi potest. Nos qui uiuimus: qui residui sumus in aduentu domini: & nos qui immutabimur: & non sumus ex
 his: qui appellantur mortui: sed uiuimus: iccirco praesentiam domini non in morte: sed in uita praestolamur: quia de
 israelitico genere sumus: & electae sunt de nobis reliquiae: de quibus dominus olim loquebatur. Dereliqui mihi septem
 milia uiros: qui non curauerunt genua ante Baal. In Ioannis quoque euangelio uiuorum & non uiuorum duplex ordo descri-
 bitur: Omnes qui credit in me etiam si mortuus fuerit uiuet: & omnes qui uiuunt & credit in me: non morietur in aeternum: Si ui-
 uos ita intelligimus: ut iam a nobis dictum est: dormientes & in christo mortuos illos esse credamus: qui cum uelint in
 christo uiuere: tamen peccato mortui sunt. Sin autem reliquiae & electio secundum gratiam appellantur uiuentes: qui non
 ita credunt: nec de israelitica nobilitate generati sunt dormientes & mortui appellabuntur in christo. Sunt qui hunc
 locum ita edisserant. Viui appellantur: qui nunquam peccato mortui sunt. Qui autem peccauerunt: in eo quod peccauerunt
 mortui sunt: & postea conuersi ad penitentiam: purgant antiqua delicta: mortui appellantur: quia peccauerunt: In Chri-
 sto autem mortui: quia plena ad deum mente conuersi sunt. Porro qui uiuunt: & habent testimonium fidei: & necdum rece-
 perunt promissionem dei: qui & de aliis melius quiddam cogitauit: ut non absque his qui iusti sunt coronentur: in eo ha-
 bent beatitudinem: quod fruuntur bono consuetudinis: & uiuunt: & relictum sunt in aduentu domini saluatoris. Sed quia clamor
 est deus: & uult saluare etiam eos qui dormierunt: & in christo mortui sunt: non praeuenient illos neque soli rapientur
 in nubibus: sed iuxta exemplum euangelicam parabolam unum denarium: unamque mercedem: & undecimam horam operarii & pri-
 mam qui in uinea missi sunt: salutis praecium accipiet. Nec hoc alicui uideatur iniustum: ut dispar labor unum praemium
 consequatur: Magna quippe diuersitas est eorum qui post uulnera sunt sanati: & eorum qui nunquam uiderunt mortis er-
 rorem. De his puto dictum: quis est homo qui uiuit: & non uidebit mortem: redimet de morte animam suam. Neque. n. ut quidam
 putant: quis pro eo quod est nullus accipitur: sed quasi dixerit quis putas: iuxta illud quod scriptum est. Quis sapiens: & in-
 telliget haec: Et in alio loco. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo: Et iterum. Quis cognouit sensum domi-
 ni: Residui ergo erunt de credentibus pauci: qui aduentum domini uideant: secundum illud quod deus uerbum fa-
 ctum est: nequaquam in uilitate carnis: sed in gloria triumphantis: & considerandum quomodo primum appellauerit dor-
 mientes: deinde in christo mortuos: quos uiuentes praeuire non poterunt. Qui enim non custodierit hoc quod
 scriptum est: ne dederis sonum oculis tuis: neque palpebris tuis dormitionem: ut saluus fias: sicut caprea de uinculis
 suis: & sicut auis de laqueis dormiet: & culpabilis in opere torpescet. Cumque dormierit transibit in mortem: sicut enim
 mouetur qui uigilat: sic qui dormit iacet immotus: & mortis torpet similitudine. Quod autem dormitionem
 sequatur mors: & prima ad corinthios epistola docere non poterit: in qua scriptum est. Nunc autem Christus
 surrexit ex mortuis: primitiae dormientium: quia per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Et post
 paululum: non omnes dormiemus: sed omnes immutabimur: in momento: in ictu oculi: in nouissima tuba. Canet
 enim tuba: & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Cum ergo haec de dormitione dicantur & mor-
 te: & illud legamus in apostolo. Surge qui dormis: & exurge de mortuis: & illuminabit te Christus: iuremus do-
 mino: & uotum faciamus deo Iacob: unusquisque dicens in corde suo: si ascendam super stratum meum: si dedero
 somnum oculis meis: & palpebris meis: dormitionem: donec inueniam locum domino: haud dubium: quin in
 anima sua tabernaculum deo Iacob: ut deus in illo aeterna sede requiescat: sequitur quia ipse dominus in iussu: & re-
 liqua: Descendet enim missus a patre non diuersitate uirtutis: sed dispensatione iudicis: & descendet ad eos: qui
 deorsum sunt uerbum dei & sapientia & ueritas atque iustitia & quae mortui sint ad quos dignatur descendere: non
 tamen sunt ab eo alieni. Mortui enim uocantur in christo: qui autem uiuunt hoc habent priuilegium quod eligun-
 tur e pluribus: attamen utrumque agmen & mortuorum in christo & uiuentium pariter rapietur in nubibus obuiam
 christo: ut non eum expectent: donec ad terrena descendat: sed praesentia illius & contubernio in sublimibus per-
 fruatur. Quaeque clementia christi: ut pro salute nostra: non solum caro factus sit: sed ad mortuos usque descende-
 rit: & in ipsa morte haec signa uiuentium. Aqua. n. & sanguis de latere eius egressi sunt. Descendet igitur sermo di-

Quispius

uinus uoce archangeli præcedente: & præparante sibi uiam: in iis qui eius possunt ferre præsentiam: quod ut queamus intelligere: primi aduentus mysteria cognoscamus. Scriptum est de Ioane: qui præcursor eius fuerat: quod in heremo dixerit. Ego uox clamantis in deserto: & reliquum: quod clamauit uox in deserto: Parate uiam domini: rectas facite semitas eius: ob quod præmiu: quã ue mercedem: Ois uallis implebitur: & ois mons & collis humiliabitur: & erunt praua indirecta & aspera in uias planas: & uidebit ois caro salutare dei nostri. Hoc autem idem: quia uerbum caro factum est: & habitauit in nobis. Nunc autem nequaquam uox prophetæ in deserto erit: sed uox archangeli parantis uiam: non in carnis humilitate ueniens: sed ei qui est apud patrem uerbum deus: & tunc quidem egrediebatur in desertum: ut audiret assumpti hominis præcursoris: & uideret arundinem uento agitatam: de qua facta sunt tibia: & uocalis calamus: qui in ore puerorum dulci sonat modulamine canentium in plateis atque dicentium. Cætaui uobis: & non saltastis. Nunc autem in uoce archangeli præcedentis dominum descendente de caelis: & in clarissima tuba unusquisque credentium: uel ad prælium uel ad sacerdotalia ministeria puocat. Legimus in numerorum libro sacratas deo tubas quæ ante hostias personent: Sin autem magna est uox angeli & tubæ & archangeli: quanto maior erit tubæ dei quæ parat uias primum dormientium: & mortuorum in Christo: Deinde eorum qui uiuunt & residui sunt: & sermonis dei præstolant aduentum: forsitan simplicis tubæ clangor dormientibus & mortuis in Christo necessarius est. Vox autem archangeli: & tubæ dei iis qui uiuunt & in præsentiam domini reseruant: uideamus quid possit intelligi: & id quod sequitur: simul cum illis rapiemur. Quo uerbo ostendi puto subitum ad meliora transensum: & ideo raptum se uoluisse dicere: ut uelocitas transiens: sensum cogitatis excederet. Quod & in alio loco eiusdem uerbi proprietate signauit. Scio hominem in Christo ante annos. xiiii. siue in corpore: siue extra corpus: nescio: deus scit: raptum istiusmodi usque in tertium caelum: & scio huiusmodi hominem: siue in corpore: siue extra corpus: nescio deus scit: quia raptus est in paradysum: & audiuit uerba ineffabilia: quæ non licet homini loqui. Alii. n. proficientes: & ut ita dicam gradientes ad maiora crescebant: donec fieret iuxta id quod scriptum est: magni ualde nimis: & quosdam in caelum assumptos legimus. Paulus autem uas electionis in tertium caelum raptus ascendit & ideo audiuit uerba ineffabilia. Quo autem si qui rapiuntur in nubibus rapiantur obuiam Christo diligentius contemplandum est: scimus nubes prophetas quibus præcepit deus ne pluerent super israel imbre: quando impleuerunt mensuram patrum suorum: & facta est lex: & prophetæ usque ad Ioannem Baptistam. Et quia deus posuit in ecclesia primum apostolos: secundo prophetas: non solum prophetas: sed & apostoli nubes intelligendi sunt. Siquis igitur rapitur ad Christum: ascendit super nubes legis & euangelii: super prophetas: & apostolos: & assumptis alis colubæ: eorumque doctrina ad excelsa subleuatus occurrit: non deorsum: sed in aere: & spiritali intelligentia scripturas. Occurrens autem in spiritalibus & terrena dimittens: siue ille sit dormiens: siue in Christo mortuus siue uiuens: & in illius presentiam reseruatus: semper cum illo erit: & persuetur uerbo dei: & sapientia: ueritate atque iusticia. Hæc cæleri sermone dictaui: quid eruditi uiri de utroque sentirent loco: & quibus argumentis suas uellent probare sententias: ueræ prudentiæ exponens. Neque enim tanta est mea pusillanimitatis auctoritas: qui nihil sum: & inuidiosus tantum moribus pateo: quia eorum quod nos in domino præcellerunt. Nec iuxta Pythagoræ discipulos: præiudicata doctoris opinio. Sed doctrinæ ratio ponderanda est. Siquis autem contrariæ factionis in murmurat: quare eorum explanatio nes legam: quorum dogmatibus non acquiesco: sciat me illud apostoli libenter audire: omnia probare: quod bonum est retinere. Et Saluatoris uerba dicentis: estote probati numularii: ut si quis nummos adulter est: & figuram Cæsaris non habet: nec signatus est moneta publica: reprobetur. Qui autem christi faciem claro præfert lumine: in cordis nostri marsupium recondatur. Etenim si dialecticam scire uolueris: aut philosophorum dogmata: & ut ad nostram redeam: scientiam scripturarum: nequaquam simplices ecclesiæ uiros interrogare debeo: quorum alia gratia est: & unusquisque in suo sensu abundat: præsertim cum in domo magna patris familiæ uasorum diuersitas multa dicatur: sed eos qui artem didicere ab artifice: & in lege domini meditantur die ac nocte. Ego & in adolescentia & in extrema ætate profiteor: & Origenem & Eusebium Cæsariensem uiros esse doctissimos: sed errasse in dogmatum uarietate. Quod e contrario de Theodoro: Achatio: Apollinare possumus dicere: & tamen omnes in explanationibus scripturarum: sudoris sui nobis memoriam reliquerunt: in terra auge: quæritur: & de fluuio alueis splendens profertur gloria Pactolusque ditior est cæno. quam fluente. Cur me lacerant amici mei: & aduersum me silentem crassæ suæ grunium: Quare omne studium est: immo scientiæ supercilium aliena carpere: & sic ueterum defendere perfidiam: ut perdant fidem suam. Meum propositum est antiquos legere: probare singulare: retinere quæ bona sunt: & a fide ecclesiæ catholicæ non recedere: uolens ad alias quæstiunculas respondere: & uel mea uel aliena dictare: ex tempore a fratre Syinnio admonitus sum: ut & ad uos: & ad cæteros sanctos fratres: quod nos amare dignantur: litteras scriberem. Cohibebo igitur gradum: & si uita comes fuerit: futuro me operi reserua: bo: ut & nobis per partes paream: & fructum ac senile corpusculum onus possit ferre moderatum. Illud autem breuiter in fine comonebo: hoc quod in latinis codicibus legitur: omnes quidem resurgemus: non omnes autem immutabimur: in grecis uolumibus non haberi: sed uel omnes dormiemus: non omnes autem immutabimur: uel non omnes dormiemus: omnes autem immutabimur: quorum quis sensus sit: supra diximus.

Argumentum sequentis epistolæ.

Nomine africanæ ecclesiæ grecos tractatores in latinum uerti præcatur: in quo studio dicit illud utilius uersaturo: quam in traducendis canonicis scripturis a. lxx. interpretibus translatis: quorum concors editio maior est quam unius hominis auctoritate habet: Arguit quoque Hieronymum in expositione epistolæ ad Galathas: quod apostolum Paulum reprehensione Petri simulate locutum & ad leniendos tumultuantium animos dixerit esse mentitum: quoniam si aliquod mendacium in scripturis admittitur: omnis eorum uacillabit auctoritas.

Beati Augustini ad Hieronymum de interpretatione grecorum scriptorum puocantis: & de superflua post. lxx. in-
 terpres editione ac de expositione epistolæ ad galathas carpentis. Epistola. CIII.

d Omino

*Humulariis
Humus adulter*

Amicus paulus.

Si uita comes fuerit

Omino dilectissimo & cultu sincerissimo charitatis obsequendo atq; amplectendo fr̄i & cōpresby-
 tero Hieronymo Augustinus. Nunq̄ æque quisq̄ tā facile cuiuslibet innotuit: q̄ mihi tuor̄: i domo stu-
 dior̄: queta læticia: & uere exercitatio liberalis: quanq̄ ergo percipiā oino te nosse: tamē exiguū qd̄
 dā tui munus hēo: præsentā uidelicet corporis quā ipsā etiā postea q̄ te beatissimus nunc episcopus
 tūc uero iā episcopatu dignus frater Alpius uidit: remeāsq; a me uisus ē negare nō possū) magna ex parte mi-
 hi cē relatu eius ipressā: & ante reditū cū te ille ibi uidebat: ego uidebā: sed oculis eius. Nō. n. aīo me atq; illū sed
 corpore duos q̄ nouerit: dixerit: cōcordia dūtaxat & familiaritate fidissima: nō meritis q̄bus ille atecellit. Quia
 ergo me primitus coione spūs quo in unū nitimur: deinde illius ex ore iā diligis: nequaq̄ ipudēter q̄si aliq̄s igno-
 tus cōmēdo germanitati tuæ fr̄em pfutur̄: quē n̄ris conatibus: deinde adiutorio tuo uere pfutur̄: spamus. Ni-
 si forte qd̄ talis est: ut ipse tibi per eū siā cōmēdatior: q̄ ille per me. Hactenus fortasse scribere debuerā: si cē uellē
 epistolay solenniū more cōtētus: sed scater animus in loquelas coicandas tecū de studiis n̄ris quæ habemus in
 Christo Iesu domio n̄ro: qui nobis multas utilitates & uariā quædā demōstrati a se itineris etiā p̄ tuā charitatē
 nō mediocriter ministrare dignat̄: Petimus ergo & nobiscū petit oīs africanay ecclesiay studiosā societas: ut in
 interpretādis eor̄ libris qui græce scripturas n̄ras q̄ optime tractauerūt curā atq; opam ip̄edere nō graueris. Po-
 tes enī efficere: ut nos quoq; hēamus illos tales uiros: & unū potissimū: quē tu libentius in tuis litteris sonas. De
 uertendis aut̄ in linguā latinā sanctis l̄ris canonicis laborare te nollem: nisi eo mō quo Iob interpretatus es: ut si
 gnis adhibitis quid inter hanc tuā: & lxx. quor̄ est grauissima auctoritas: interpretationē distet: appareat. Sa-
 tis aut̄ nequeo mirari: si aliquid adhuc in hebraicis l̄ris & exēplariis inuenitur. qd̄ tot interpretes illius linguæ
 p̄tissimos fugerit. Omitto enim. lxx. de quor̄ uel consiliū: uel maioris spūs concordia: quasi unus hō esset: nō au-
 deo in aliquā partē certā ferre sniam: nisi qd̄ eis præminentē auctoritatē in hoc munere sine cōtrouersia tribuē
 dam existimo. Illi me plus mouent: qui cū posteriores interpretarent̄: & uerbor̄ locutionūq; hebræay: uia atq;
 regulas mordaciū ut fertur: tenent: nō solū inter se nō cōsenserunt: sed etiam reliq̄runt multa: quæ tanto post
 eruenda & prodēda remanent. Si. n. obscura sunt: te quoq; in illis falli posse creditur: Si manifesta: illos in eis
 falli potuisse nō creditur. Huius igitur rei pro tua charitate expositis causis: certū me facias obsecrauerim. Legi
 etiā quædā scripta quæ tua dicerentur: in epistolas apostoli Pauli: q̄ ad galathas cū enodare uelles: uenit ī ma-
 nus locus ille: quo apostolus Petrus a p̄niciosa simulatione reuocatur. Ibi patrociniū mēdaciū susceptū esse: uel a
 te tali uiro: uel a quoptā: si alius illa scripsit. Fateor nō mediocriter: donec resellantur: doleo: si forte reselli possūt
 ea quæ me mouent. Mihi. n. uidetur exitiosissime credi: aliquid in sanctis libris hēri mēdaciū. i. eos hoīes p̄ quos
 nobis illa scriptura ministrata est: atq; cōscripta aliquid in libris suis fuisse mentitos: Alia quippe quæstio est: sit
 ne aliquando mentiri uiri boni: & alia quæstio est: utrū scriptorem sanctay scripturay mentiri oportuerit: imo
 uero nō alia: sed nulla est quæstio. Admissio enim semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mēda-
 cio: nulla illoꝝ libror̄ particula remanebit: quæ non ut cuiq; uidebitur uel ad mores difficilis: uel ad fidē incre-
 dibilis: eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consiliū officiiq; referatur. Si enim mentiebat̄
 apostolus paulus cum apostolum petrū obiurgans diceret: si tu cum sis iudæus: gentiliter & non iudaice uiuis:
 quēadmodū cogis gentes iudaizare? & recte illi uidebatur petrus fecisse: quem non recte fecisse & dixit: & scri-
 psit ut quasi aīos tumultuantium deliniret: quid respondebimus: cum exurrexerint peruersi hoīes prohibentes
 nuptias quos futuros ipse pronunciauit: & dixerint totum illud quod idem apostolus de matrimoniis: iure fir-
 mando locutus est propter hoīes qui dilectione coniugum tumultuari poterant: fuisse mentitum: scilicet nō qd̄
 hoc senserit: sed ut illoꝝ placaretur aduersitas. Non enim opus est: multa cōmemorare: possunt enim uideri eti-
 am de laudibus dei esse officiosa mendacia: ut apud hoīes pigriores dilectio eius ardeat: atq; ita nusq̄ certa erit
 in sanctis l̄ris caste ueritatis auctoritas. Nonne attendimus eundem apostolum cum ingenti cura ueritatis cō-
 mendandæ dicere. Si aut̄ christus non resurrexit: inanis est prædicatio n̄ra: inanis est & fides uestra. Inuenimur
 aut̄ & falsi testes dei: quia testimonium diximus aduersus deum quod suscitauit Christum: quem non suscita-
 uit. Siquis huic diceret: qd̄ in hoc mendacio phor̄escis: cum id dixeris: qd̄ etiam si falsum sit: ad laudem dei ma-
 xime pertinet. Nonne huius detestatus insaniam quibus posset uerbis & significationibus in lucem penetrabilia
 sui cordis aperiret̄: clamans: non minore aut fortasse etiam maiore scelere in deo laudari falsitatem q̄ ueritatem
 uituperari? Agendum est igitur ut ad cognitionem diuinay scripturay talis hō accedat: qui de sanctis libris tā
 sancte & ueraciter existimet: ut nolit aliqua eor̄ parte delectari per officiosa mendacia: potiusq; id qd̄ non intel-
 ligit transeat: q̄ cor suum præferat illi ueritati. Profecto enim cum hoc dicit: credi sibi expetit: & id agit: ut diui-
 narum scripturarum auctoritatibus non credamus. Et ego quidem qualibuscūq; uiribus quas dominus sugge-
 rit: oīa illa testimonia quæ adhibita sunt astruendæ utilitati mendaciū aliter oportere intelligi ostēderē: ut ubiq;
 eor̄ firma ueritas doceretur. Quam enim testimonia mendacia esse non debent: tam non debent fauere mēda-
 cio. Sed hoc intelligentiæ tuæ relinquo. Admota enim lectioni diligentiori consideratione: multo id fortasse fa-
 cilis uidebis q̄ ego. Ad hanc autem considerationem coget te pietas: q̄ cognoscis fluctuare auctoritatem scrip-
 turarum diuinarum: ut in eis quod uult: quisq; credat: quod non uult: non credat: si semel fuerit persuasum ali-
 qua illos uiros per quos nobis hæc ministrata sunt in scripturis suis officiole potuisse mentiri: nisi forte regulas
 quasdam daturus es: quibus nouerimus ubi oporteat mentiri: & ubi non oporteat. Quod si fieri potest: nullo
 modo mendacibus dubiisq; rationibus id explices quæso: nec me onerosum aut impudentem iudices: per hu-
 manitatē ueracissimā domini n̄ri: Nā ut nō dicā nulla: certe nō magna culpa meus error ueritati fauet: si recte ī
 te ueritas pot̄ fauere mēdacio. Multa alia cū sincerissimo corde tuo loqui cuperē: & de christiano studio cōferre:

sed huic desiderio meo nulla epistola satis est. Vberius id possum per fratrem quem miscendum & alendum dulcibus atque utilibus sermocinationibus tuis misisse me gaudeo: & tamen quantum uellem nec ipse quod eius pace dixerim: forsitan capit: quod in nihilo me illi praeulerim. Ego enim me fateor tui capaciorem: sed ipsum uideo fieri pleniorum: quo me sine dubitatione antecedit: & postea quod redierit: quod domino adiuuante prospero fiat cursu: cum eius pectoris abs te cumulatim particeps fuero: non erit impleturus quod in me adhuc uacuum erit: atque auidum sensuum tuorum. Ita fiet: ut ego etiam tunc egentior sim: ille copiosior. Sane idem frater aliqua scriptura nostra fert secum: quibus legendis si dignatione adhibueris: etiam sinceram fraternamque seueritatem adhibeas quaeso. Non enim aliter intelligo quod scriptum est. Emendabit me iustus in misericordia: & arguet me: oleum autem pectoris non impinguet caput meum: nisi quia magis amat obiurgator sanans: quam adulator ungens caput. Ego autem difficillime bonus iudex lego quod scripserim: sed aut timidior recto aut cupidior. Video etiam interdum uitia mea: sed ea malo audire a melioribus: ne cum me recte fortasse reprehendero, rursus mihi blandior: & meticulosam mihi uidear in me potius quam iustam tulisse sententiam.

Eiudem ad eundem de rescriptione libri uiroque illustri: & de eodem capitulo apostoli ad galathas: cuius inscribitur argumentum. Librum uiroque illustri commendat: sed incongrue putat epitaphium appellari: cum etiam uiuentium inscribantur opuscula. Monet quoque Hieronymum: ut expositionem suam in apostolum ad galathas ingenua seueritate emendet: ne omittendo officiosa mendacia: scripturae obroget auctoritatem: suam de ea re sententiam aperit: putans instituta legalia sicut conuersis ex gentibus: pernitiosa: sic natura iudaeis fuisse promissa dummodo in illis non ponerentur spe salutis. In fine uero errores Origenis ostendit: & catalogum haereticorum rogat describi.

Epistola Augustini ad Hieronymum. CV.

Domino dilectissimo & cultu sincerissimo charitatis obseruando: atque amplectendo fratri & conpresbytero Hieronymo Augustinus in domino salutem. Hec gratiam quam pro subscripta saluatione mihi plenam epistolam reddidisti: sed breuiorem multum: quam ex te uelle sumere. Tali uiro: a quo tempore quolibet occupet nullus sermo prolixus est. Quamquam itaque nos negociorum alienorum: eorumque saecularium curis circumstemur: igitur tamen epistolae tuae breuitati facile non ignoscerem: nisi cogitare quod paucioribus uerbis meis redderet. Quare aggredere quaeso istam nobiscum seriam colloquutionem: nec multum ad nos disingentes liceat absente corporali. Quod si minus in domino spiritus unitate coniuncti: etiam si ab stilo quiescamus: & taceamus. Et libri quidem quos de horreo domini eo elaborasti: pene totum nobis te exhibet. Si enim propter te non nouimus: quia faciem corporis tui non uidimus: hoc modo nec ipse te nosti: nam tu quoque non uides eam. Si autem tibi non ob aliud notus es: nisi quia nosti animam tuam: & nos cum non me diocriter nouimus in literis tuis: in quibus benedicimus dominum: quod tibi & nobis oribusque fratribus: qui tua legunt: te tale dedit. Liber quidem tuus inter cetera non diu est: quod uenit in manus nostras: & quae sit eius inscriptio: nescimus adhuc. Non enim hoc codex ipse ut assolet in liminari pagina praeterebat: epitaphium tamen appellari dicebat: si apud quem inuentus est: quod ei nomen tibi placuisse ut uideret: credere mus: si eorum tantum hominum: uel uitas: uel scripta legissemus: qui iam defuncti essent. Cum uero multorum: & eo tempore: quo scribebat: & nunc usque uiuentium tibi commemorarentur opuscula: miramur cur hunc ei titulum: uel imposueris: uel imposuisse credaris. Tamen utiliter a te conscriptum: eundem librum satis approbamus. In expositione quoque epistolae pauli apostoli ad galathas inuenimus aliquid: quod nos multum moueat. Si enim ad scripturas factas admissa fuerint: uelut officiosa mendacia: quod in eis remanebit auctoritatis: Quare tandem de scripturis illis sententia profertur: cuius potestate contentiose falsitatis subruatur improbitas. Statim enim ut prolixius: si aliter sapit: qui contra nititur: dicit: illud quod prolatum est: honesto aliquo officio scriptorem esse meritum. Vbi enim hoc non poterit: si poterit in ea narratione: quam exorsus apostolus ait. Quare autem scribo uobis: ecce coram deo: quia non mentior credi affirmari: meritum: eo loco: ubi dixit de Petro & Barnaba: cum uideret quia non recte ingrediebantur ad ueritatem euangelii: Si enim recte ingrediebantur illi: iste meritum est. Si autem ibi meritum est: ubi uerum dixit: An ibi uerum dixisse uidebitur: ubi hoc dixerit: quod lector sapit. Cum uero contra sensum lectoris aliquid occurrerit: officioso mendacio deputabitur. Non enim deesse poterunt causae: cur existimetur: non solum potuisse: uerum etiam debuisse mentiri: si huic regulae conceditur locus. Non opus est hanc causam multis uerbis agere: praesertim apud te: cui sapienter prouidenti dictum satis est: nequaquam uero mihi arrogauerim ut ingenium tuum diuino dono aureum: meis obolis ditare contendam: nec est quisquam magis te idoneus qui opus illud emendet: neque enim a me docendus es: quomodo intelligatur: quod idem dicit: factus sum iudaeus tanquam iudaeus: ut iudaeos lucrifacere: & cetera: quae ibi dicuntur: compassione misericordiae non simulatione fallaciae. Fit enim tanquam aegrotus qui ministrat aegrotis: non cum se febres habere mentitur: sed cum animo condolens cogitat: quemadmodum sibi seruire uellet: si ipse aegrotaret: nam utique iudaeus erat: christianus autem factus: non iudaeorum sacramenta reliquerat: quare conuenienter ille populus: & legitimo tempore quo oportebat: acceperat. Ideoque suscepit ea celebranda: cum iam christi esset apostolus: ut doceret non esse perniciosam iis: qui ea uellent sicut a parentibus per legem acceperant custodi re: etiam cum in christo credidissent: non tamen in eis etiam constituerent spem salutis: quoniam per dominum Iesum salus ipsa: quae ipsis sacramentis significabatur: aduenerat. Ideoque gentilibus quod in uetus a fide reuocarent onere graui & non necessario nullo modo imponenda esse censebat. Quare propter non ideo Petrum emendauit: quod paternas traditiones: obseruaret: quod si facere uellet: nec mendaciter: nec incongrue faceret: quis enim iam superflua: tamen solita non nocerent. Sed quoniam gentes cogebat iudaeizare: quod nullo modo possent: nisi ea sic agerent: tanquam adhuc etiam post domini aduentum necessaria saluti forent: quod uehementer per apostolatam Pauli ueritas dissuasit. Nec apostolus Petrus hoc ignorabat: sed id faciebat: ut inens eos: qui ex circuncisione erant.

2

Ita & ipse uere correctus est. Et paulus uera narrauit: ne sancta scriptura: quæ ad fidem posteris edita est: admiffa auctoritate mendacii tota dubia nutet: & fluctuet. Nō. n. pōt aut oportet lris explicari: q̄ta & q̄ inexplicabilia mala cōsequant: si hoc cōcesserimus. Possēt aut opo: tunc: minusq; piculose demonstrari: si corā inter nos colleq; remur. Hoc ergo iudæos: Paulus dimiserat: qd̄ malū hēbāt. Et in primis illud: qd̄ ignorantes dei iusticiā: & suā iusticiā uolentes cōstitueri: iusticiæ dei: nō sunt subiecti. Deinde q; post passionē & resurrectionē Christi: dato ac manifestato sacro gratiæ secundū ordinē Melchisedech adhuc putabāt uetera sacra: nō ex cōsuetudine solēnitatis: sed ex necessitate salutis esse celebrāda: quæ tamē si nunq; fuissent necessaria: infructuose atq; inaniter p̄ eis Machabæi martyres fierent. Postremo illud qd̄ prædicatores græ christiāos: Iudei tanq; hostes legis p̄sequēbant: hos atq; huiusmodi errores & uitia dicit se dānare: & ut stercora arbitratū: ut christū lucrifaceret: non obseruatiōes legis: si more patrio celebrarent: sicut & ab ipso celebrata sūt: sine ulla salutis necessitate: nō sicut iudæi celebrādas putabā: aut fallaci simulatiōe: qd̄ in Petro reprehēderat. Nā si p̄pterea illa sacra celebrauit: q̄a simulauit se iudæū: ut illos lucrifaceret: cur etiā nō sacrificauit cū gētibus: q̄a & iis: qui sine lege erāt: tanq; sine lege factus est: ut eos quoq; lucrifaceret: nisi q̄a & illud fecit: ut natura iudæus: & hoc totū dixit: nō ut fallaciter se fingeret esse qd̄ nō erat: sed ut misericorditer eis ita subueniēdū esse sc̄tiret: ac se ipse in eodē errore laboraret: nō sc̄licet mētientis astutia: sed cōpatiētis affectu. Sed eo ipso loco generaliter intulit: factus sū infirmis infirmus: ut infirmos lucrifaceret: ut sequens cōclusio: oibus oīa factus sū: ut oēs lucrifaceret: ad hæc referēda intelligatur: ut cuiusq; infirmitatē tanq; in se ipso miseratus appareat. Nō. n. & cū diceret: quis infirmatur: & ego nō infirmor: infirmitatē alterius simulasse potius q̄ cōdoluisse uolebāt intelligi. Quare aripe obsecro te genuā & uere christianā cū charitate seuaritate ad illud opus corrigendū atq; emendandū: & *ωαλινοδία* ut dicitur cane: In cōparabiliter. n. pulchrior est ueritas christianorū: q̄ Helena græcorū. Pro ista. n. fortius nr̄i martyres aduersus hanc Sodomā: q̄ pro illa Heroes aduersus Troiā dimicauerunt. Neq; ego hoc idē dico: ut oculos cordis recipias: que absit ut amiseris: sed ut aduertas: quos cū hēas sanos & uigiles: nescio qua dissimulatiōe auertisti: ut nō intenderes: quæ cōsequantē aduersa: si semel creditū fuerit posse honeste atq; pie accipi: scriptorē diuinorū librorū in aliqua sui opis parte mentiri. Scripsērā iā hinc aliquādo ad te epistolā: quæ nō perlata est quia nec is prexit: cui p̄ferendā tradiderā: ex qua illud mihi suggestū est: cū istā dictarē: qd̄ in hac quoq; prætermittere nō debui: ut si alia est snia tua: eadēq; melior: timori meo libenter ignoscas. Si enim aliter sentis: uerūq; tu sentis: nam nisi ueritas sit: melius esse non pōt: ut nō dicā nulla certe nō magna culpa: meus error ueritati fauet: si recte in quoq; ueritas pōt fauere mendacio. De Origene aut qd̄ rescribere dignatus est: iā sciebā: non tantum in ecclesiasticis lris: sed i oibus recta & uera quæ inuenerimus approbare atq; laudare: falsa uero & praua improbare atq; reprehendere. Sed illud de prudentia doctrinaq; tua desiderabam: & adhuc desidero: ut nota nobis facias ea ipsa eius errata: quibus a fide ueritatis ille uir tantus recessisse cognoscitur. In libro etiam quo cunctos quoq; meminisse potuisti scriptores ecclesiasticos & eos scripta cōmemorasti: cōmodius fieret: ut arbitror: si nominatis eis quos hæc resarchas esse nosti: quando ne ipsos quidem prætermittere uolueris: subiungeres etiam in quibus cauendi essent: q̄q; non ullos etiam prætermiseris: qd̄ scire cuperem: quo consilio factum sit. Aut si illud uolumen forte onerare noluisti: ut commemoratis hæreticis non adderes: in quibus eos catholica damnarit auctoritas: quæ lo ne graue sit lfarrio labori tuo: quo non mediocriter per domini nostri gratiam in latinam linguam sanctorū studia & accendiisti & adiuuisti: id quod ibi per humilitatem meam fraterna charitas indicit: ut si occupationes tuæ sinunt oium hæreticorū diuersa dogmata: qui rectitudinem fidei christianæ usq; ad hoc tempus uel impudentia uel pertinacia deprauare conati sunt: uno libello breuiter digesta edas in notitiam eorum: quibus autem nō uacat propter negocia: aut nō ualent propter alienam linguam tam multa legere atq; cognoscere. Diu te roga rem: nisi hoc soleret esse indicium minus de charitate præsumptis. Nunc in terea fratrem nostrum in Christo paulum multū commendo benignitati tuæ: cuius in nr̄is regionibus existimatiōi bonū corā deo testimonium

Palmodia

perhibemus.

Argumentum.

AD duas priores epistolas rescripta postulat: miratur q; noua eius editio libri Job ex hebræo a ueteri secundū. lxx. interpretes dissonaret: hortat ut potius uterē editionē græcā secundū. lxx. latine ueritati reddat p̄ illos auctoritatē etiā ab apostolis approbatā: q̄ nouā textat ex hebræo: q̄ ecclesia haud facile sit receptura.

Beati Augustini episcopi ad beatū Hieronymū presbyterū ad rescribēdū prouocātis & ad interpretationē scripturarū ex græco secundum. lxx. interpretes exhortantis. Epistola. CVI.

Omino uenerabili & desiderabili sancto fratri & cōpresbytero Hieronymo Augustinus in domio salutē. Ex quo cœpi ad te scribere: aut tua scripta desiderare: nunq; mihi occurrit occasio: q̄ ut p̄ dei seruū ac minist̄: fidelissimū mihiq; p̄charissimū mea tibi offerretur epistola: qualis filius nr̄i Cyprianus diaconus. per hunc certe ita spero lras tuas: ut certius in hoc res; genere quicq; sperare nō possim. Nam nec studium in petendis rescriptis memorato filio nostro deerit: nec gratia in promerendis: nec diligentia in custodiendis: nec alacritas in perferendis: nec fides in reddendis: tantum si aliquo modo merear. Adiuuet domius & ad sit cordi tuo & desiderio meo: ut fraternam uoluntatem nulla maior uoluntas impediatur. Quia duas ergo iā epistolas misi: nullam autem tuam postea recepi: eadem ipsas rursus mittere uoluit: credens eas non peruenisse. Quæ si & peruenierunt: ac fortasse tuæ potius ad me minime peruenire potuerunt: ea ipsa scripta quæ iam misisti: iterum mitte: si forte referuata sunt. Sin minus rursus dicta quod legam: dum tamen his respondere ne graueris: quod iam diu est ut expecto: primas etiam quas ad te adhuc presbyter lras præparaueram mittere dasper quendam srem nr̄m profuturū: qui postea nobis collega factus iam ex hac uita migravit: nec eas tunc

*Asteriscus
Obelus.*

ipse pferre potuit: q̄a cōtinuo dū p̄fici d̄iſpoſuit: epiſcopatus ſarcina detētus: ac deide in breui deſūctus ē: etiā nūc mittere uoluit: ut ſcias in tua colloq̄a q̄ oli inardēſcā: quā uī patiar: q̄ a me tā lōge abſūt ſeſus corporis tui: p̄ quos adire poſſit ad aſum tuū aius meus mi ſi dulciſſime & ī domini mēbris honorāde. In hac aut̄ epiſtola hoc addo: qd̄ poſtea didicimus ex hebræo loba te interpretatū: cū iā quādā hēremus interpretationē tuā eiūsdē p̄ phetæ ex græco eloq̄o uerſā in latinū: ubi tamē aſtericis notaſti: quæ in hebræo ſūt: & in græco deſūt: obelis aut̄ quæ in græco inueniunt̄: & in hebræo nō ſūt tā mirabli diſigētia: ut q̄buſdā in locis ad uerba ſingulas ſtellas ſi gnificātes uideamus eadē uerba eē in hebræo: in græco aut̄ nō eſſe. Porro in hac poſteriore interpretationē: quæ uerſa ē ex hebræo: nō eadē uerborū fides occurrit: nec paſ turbat cogitātē: uel cur in illa priā tāta diſigētia figā tur aſtericis: ut minimas etiā particulas ofonis indicēt de eſſe codicibus græcis quæ ſūt in hebræis: uel cur in hac altera quæ ex hebræis eſt: negligētius hoc curatū ſit: ut nō eadē particula locis ſuis inuenirent̄: aliqd̄ inde exē pli grā uolui ponere. Sed mihi ad horā codex deſuit: qui ex hebræo eſt. Verūtāmē q̄a praxuales īgenio: nō ſolū qd̄ dixerim: ueſ: etiā qd̄ dicere uoluerim: ſatis ut opinor itelligis: ut cauſa rēdita qd̄ mouet: diſſeras. Ego ſane tē mallē græcas potius canonicas nobis it̄pretari ſcripturas: quæ .lxx. it̄pretū auctoritate p̄hibent. Perduſ .n. erit ſi tua it̄pretatio p̄ multas eccleſias frequētius cōperit lectitari: qd̄ a græcis eccleſiis latinæ eccleſia diſ ſonabūt: maxie q̄a facile cōtradictor cōuincit̄: græco plato libro. i. linguæ notiffimæ. Q̄ uisq̄ aut̄ in eo: qd̄ ex hebræo trāſlatū eſt aliquo inſolito p̄motus fuerit: & falſi crimē intēderit: uix aut̄ nunq̄ ad hebræa teſtimonia p̄ uenit̄: q̄bus deſedat̄ obiectū. Q̄ uod ſi etiam p̄uentum fuerit: tot latinæ & græcæ auctoritates dānari: quis ſe rat. Huc accedit: quia etiā cōſulū hebræi poſſūt aliqd̄ reſpōdere: ut tu ſolus neceſſarius uidearis: q̄ etiā ipſos poſ ſis cōuincere: ſed tamē q̄ iudicet: miſ: ſi potueris inuenire. Nā qdā frater n̄r epiſcopus cum lectitare conſtituiſ ſet ī eccleſia: cui praxet̄: interpretationē tuā: mouit qdā lōge aliter abſ te poſitū apud Ionā p̄phetā: q̄ erat oīum ſenſibus memoria: q̄ inueteratū: & tot atatū ſucceſſionibus decātatū. Factus eſt aut̄ tātus tumultus ī pl̄abe: ma xime græcis arguētibus & inclamatibus calūniā falſitatis: ut cogereſ epiſcopus ciuitatis iudæorū: teſtimoniū ſta gitare. Vtrū aut̄ illi īperitia an malitia: hoc eſſe in hebræis codicibus reſpōderunt: qd̄ & græci & latini hēbant: atq̄ dicebant. Q̄ uid plura: coactus eſt hō uelut mēdoſitate corrigere uolens poſt magnū periculū nō remane re ſine pl̄abe: unde etiā nobis uidet̄ aliquando te quoq̄: in nōnullis falli potuiſſe: & ut de hoc quale ſit in eis lris quæ nō poſſunt collatis uſitatæ: linguæ teſtimoniis emēdari. Proinde non paruas deo gr̄as agimus de opere tuo: q̄ euangelium ex græco interpretatus es: quia pene in oibus nulla offenſio eſt: cum ſcripturā græcā cōtule rimus. Vnde ſi quiſq̄ ueteri falſitati cōtentioſus fauerit: proſatis collatiſq̄ codicibus: uel docetur facillime uel re fellitur. Et ſi quādā rariffima merito mouent quis tā durus es: qui labori tā utili nō facile ignoſcat: cui uicē lau dis referre nō ſufficit. Q̄ uid tibi aut̄ uideatur: cur ī multis aliter ſe hēat hebræorū: codicū auctoritas: aliter græ corū: quæ dicitur .lxx. uelle dignareri aperire. Neq̄ .n. paruū pondus habet illa: quæ ſic meruit diſſamari. Et q̄a uſos apoſtolos: non ſolum reſ ipſa indicat: ſed etiā te atteſtatū eſſe memini: ac p̄ hoc plurimum profueris: ſi eam ſcripturam græcā: quā .lxx. opati ſunt: latinæ ueritati reddideris: quæ in diuerſis codicibus ita uaria eſt: ut tolle rari uix poſſit: & ita ſuſpecta: ne in græco aliud inueniatur: ut inde aliquid proferret̄: aut probare dubitetur. Bre uem purabam futuram hanc epiſtolam: ſed neſcio quō ita mihi dulce factum eſt in ea progredi ac ſi tecū loque rer. Sed obſcero per dominum: ne te pigeat ad oia reſpondere: & praxtare mihi quantum potueris: praxſentiam tuam.

Argumentum.

Secenſet Hieronymus tribus epiſtolis ſub titulo quæſtionum ſua opuſcula eſſe reprehēſa: & ad ſin gula quæq̄ reſpōdet. Libr̄ de eccleſiaſticis ſcriptonibus nō epitaphiū ut ille opinabatur: ſed de illuſtri bus uiris aſſerit praxnotatum. Suā expoſitionē epiſtolæ de reprehēſione petri in epiſtola ad galathas: & aucto ritate ueſ: & ex apoſtolicis actibus cōfirmat. Cōtra uero Auguſtini ſniam inter eos qui ex gentibus uel ex cir cuncione crediderant improbat: dicens illam ch̄ariti & Ebionis h̄reſi conuenire. In ſine uero ſuā interpreta tionem ex hebræo tanq̄ eccleſiæ fructuoſam tuctur obiecta reſellens.

Beati Hieronymi ad auguſtinū ad tres priores reſpōſua de titulo uiroꝝ illuſtriū: de expoſitōe epiſtolæ ad ga lathas: & de ſua ex hebræo ſcripturæ traductione. Epiſtola. CVII.

Omino uere ſcō & b̄iſſimo papæ Auguſtino Hieronymus in chriſto. Tres ſimul epiſtolas īmo bre ues libellos p̄ diaconū cyprianū tuæ dignationis accepi: diuerſas ut tu noīas q̄ſtiones: ut ego ſentio reprehēſiōes meorū opuſculorū cōtinentes: ad quas ſi reſpōdere uoluerō: libri magnitudie opus erit: tamē conabor quātū facere poſſū: modū nō egredi epiſtole lōgioris: & ſeſtinā ſri morā nō facere: q̄a aīe triduū q̄ p̄fectus erata me epiſtolas ſagitaui: ut pene in procinctu hæc q̄liacūq̄ ſūt efficere cōpellar: & tumultuario reſpōdere ſermone: nō maturitate ſcribentis: ſed dictātis temeritate: q̄ pl̄arūq̄ nō in doctrinā ſed in caſū uertit̄: ut fortiſſimos quoq̄ milites ſubita bella conturbant: & an̄ cogunt fugere: q̄ poſſint arma corripere. Ceterū n̄ra armatura chriſtus eſt: & apoſtoli Pauli inſtitutio: qui ſcribit ad ephēſios. Aſſumite arma dei ut poſſitis reſiſtere in die malo: & rurſum: State ſuccincti lumbos uſos in ueritate: & induiti lorica iuſticia: & calciati pedes in praxparationē euangelij pacis ſup oia accipientes ſcutū fidei: in quo poſſitis uniuerſa tela maligni ignita extingue re: & galeā ſalutis aſſumite: & gladium ſpūs: qd̄ eſt uerbum dei. His quondam telis rex Dauid armatus proce debat ad p̄celium: & quinq̄ lapides de torrente accipiens leuigatos: nihil aſperitatis & ſordium inter huius ſæ culi turbines in ſenſibus ſuis eſſe monſtrabat: bibens de torrente in uia: & iccirco exaltatus caput ſuperbiſſimū Goliā ſuo potiſſimū mucrone truncauit: p̄cutiens in frōte blaſphemū: & in ea parte corporis uulnerās: in q̄ & prax ſumptor ſacerdotij Ozias lepra p̄cutitur: & ſāctus gloria in domino dicens: ſignatū eſt ſup nos lumen uultus tui dominet

tui domine. Dicamus & nos: paratū cor meū deus: paratū cor meū: cantabo & psallā i gloria mea. Exurge psalteriū & cithara: exurgā diluculo: ut i nobis possit ipleri. Apios tuū: & ego i plebo illud: & dominus dabit uerbu euāgelizantibus uirtute multa. Te quoq; ipsū orare nō dubito: ut iter nos cōtendentes ueritas supet. Non enim tuā qris gloriā sed christi: cūq; tu uiceris: & ego uincā: si meū errorem itellexero: & ecōuerso me uincētē tu supas: qā nō filii parētibus sed parētes liberis thesaurizāt. Et in paralipomeno libro legimus: q; filii israel ad pugnadū pcesserint mēte pacifica: iter ipsos quoq; gladios: & effusiones sanguinis & cadauera pstratorū: nō suā sed pacis uictoriā cogitantes. Respondeamus igit ad oīa: ac multiplices qstiones breui si deus iusserit sermone soluamus. Prætermitto salutationis officia: quibus meū demulces caput. Taceo de blāditiis: quibus reprehensionē mei niteris cōsolari. Ad ipsas causas ueniā: Dicis accepisse te librū meū a quodā fratre q titulū nō haberet: quo scriptores ecclesiasticos tā graecos q̄ latinos enumeraueri. Cūq; ab eo q̄reres: ut tuis uerbis utar: cur liminaris pagina nō esset inscripta: uel quo censeret noīe: respōdit se appellari epitaphiū: & argumētariis q̄ recte uocaret: si eoz tantū uel uitas uel scripta ibi legisses: qui iā defūcti essent. Cū uero multoz in eo tēpore quo scribebat: & nunc usq; uiuentiū: tibi cōmemorarent opuscula: mirari te dicis: cur ei hunc titulū iposueri. Puto itelligere prudentiā tuā: q; ex opere ipso titulū potueris itelligere. Legisti eni & graecos: & latinos qui uitas uiroz illustriū descripserunt: qd̄ nunq̄ epitaphiū huic opi iscripserint: sed de illustribus uiris: uerbi gratia ducibus: philosophis: oratoribus: historicis: poetis: episcis: tragicis: comicis. Epitaphiū aut proprie scribit̄ mortuoz. Quod quidē in dormitione sancte memorix Nepotiani presbyteri oī fecisse me noui. Ergo hic liber de illustribus uiris uel proprie de scriptoribus ecclesiasticis appellāndus est: licet a plarissq; emēdatoribus i peritis de auctoribus dicat̄ inscriptus. Secūdo loco qris dixerit in cōmētariis epistolæ ad galathas paulū id ipetro nō potuisse reprehendere: quod ipse fecerat: nec i alio arguere simulationē: cuius ipse tenebat̄ reus: & asseris reprehensionē apostolicā nō fuisse dispensatoriā sed uerā: & me nō debere docere mendaciū: sed uniuersa q̄ scripta sunt ita sonare: ut scripta sint. Ad q̄ primū respondeo debuisse prudentiā præfatiūculæ cōmentarioz meoz meminisse dicētis ex psona mea. Quid igit ego stultus aut temerarius: q̄ pollicear qd̄ ille nō potuit: minime: quin potius i eo mihi uideor cautior: atq; timidior: q; ibecillitatē uiriū meaz sentiēs: Origenis cōmentarios sū secutus. Scripsit eni ille uir in epistola Pauli ad galathas quinq; proprie uolumina: & decimū stromatū suoz libroz comatico sup expletionē eius sermone cōpleuit. Tractatus quoq; uarios & excerpta q̄ uel sola possent sufficere cōposuit. Prætermitto Didymū uidentē meū & Apollinarē laodicenū de ecclesia nup egressū: & Alexandrū ueterē hareticum Eusebiū quoq; emisenū & Theodorū heracleotē: q̄ & ipsi nōnullos sup hac re cōmentarios reliq̄rūt. E quibus si pauca decerpere fieret aliqui quod nō penitus contēneret. Itaq; ut simpliciter fatear: legi hæc oīa: & in mente mea plurima coaceruans: accito notario: uel mea uel aliena dictaui: nec ordinis nec uerboz interdū: nec sensuū memor. Iā domini misericordiæ est: ne p imperitiā nostrā ab aliis benedicta dispereant: & nō placeant inter extraneos: q̄ placent inter suos. Si qd̄ igit reprehensione dignū putaueras in explanatione nostra: eruditionis tuæ fuerat q̄rere: ut tū ea quæ scripsimus haberent in graecis ut si illi non dixissent: tunc meā proprie sententiā cōdēnare: præserti cū libere præfatione cōfessus sim Origenis cōmentarios me esse secutū: & uel mea uel aliena dictasse. Et in fine eiusdē capituli: qd̄ reprehēdis scripseri. Sicui nō placet iste sensus: quo nec Petrus peccasset: nec Paulus procaciter ostēditur arguisse maiorē: debet exponere: q̄ consequentia Paulus in altero reprehēdat: quod ipse cōmisit. Ex quo ostēdi me nō definite id defendere: quod i graecis legerā: sed ea expressisse q̄ legerā: ut lectoris arbitrio derelinquerē: utrū pbanda essent an iprobanda. Tu igit ne qd̄ ego petierā: nō faceres nouum argumentū reppisti: ut asseres gentiles: qui in christū credidissent: legis onere liberos: eos aut qui ex iudæis crederent legi esse subiectos: ut p utrorūq; psonā: & Paulus recte reprehēderet eos: qui legē seruarent: q̄si doctor gētū. Et Petrus iure reprehēderet qui princeps circūcisionis: id ipauerit gētibus quod soli qui ex iudæis erant debuerunt obseruare. Hoc si placet: imo quia placet: ut quēq; credunt ex iudæis: debitores sint legis faciēdæ: tu & ut episcopus in toto orbe notissimus: debes hanc p̄nulgare sententiā: & in assensū tuū oēs coepiscopos tradere. Ego i paruo tuguriūculo: cū monachis: i cū cōpeccatoribus meis de magnis statuere nō audeo: nisi hoc in genue confiteri: me maiorē scripta legere: & in cōmentariis secundū oīum consuetudinē uarias ponere explanationes: ut e multis sequat̄ unusq; qd̄ uelit. Quod quidē te puto i seculari litteratura: & i diuinis libris legisse: & probasse. Hæc aut expositionē quā primus Origenes in decimo Stromatū libro: ubi epistola pauli ad galathas interpretat̄: & ceteri deiceps interpretes sūt secuti: illa uel maxime causa subitroducūt: ut Porphyrio respondeat̄ blasphemati: q̄ pauli arguit̄ peccitatē: q; p̄cipē apostolorū petrū aulus est iprehēdere: & arguere i faciē: ac rōne cōstrigere: q; male fecerit. i eo errore fuerit: i quo fuit ipse: q̄ aliū arguit̄ delinquentē. Quid dicā de Ioāne: q̄ dudū i p̄sicali gradu cōstātinopolitanā rexit ecclesiā: & pprie sup hoc capitulo latissimū exarauit librū: in quo Origenis & uetoz sententiā est secutus. Si igit me reprehēdis errāte: patere me q̄so errare cū talibus: & cū erroris mei multos socios hñe ppexeris: tu ueritatis tuæ saltē unū ad stipulatorē pferre debebis. Hoc de explanationē unius capituli epistolæ ad galathas. Sed ne uidear aduersus rōnē tuā niti testiiū nūcro & occasione uiroz illustriū subterfugere ueritatē: nec manū audere cōserere: breuiter de scripturis exēpla pponā: in actibus apostolorū uox facta est ad petrū dicens: surge petre occide: & māduca. i. oīa aialia q̄ dru pedū & serpentiū terræ: & uolatiū cæli. Quo dicto ostēdit̄ nullū hoīem secūdū naturā esse pollutū: sed eq̄lites omnes ad christi euangeliū puocari. Ad quod petrus respōdit absit. Quia nunq̄ māducaui cōmune & imundū. Et uox ad eū de cælo facta est dicēs: quæ deus māducauit tu ne cōmune dixeris. Iuit itaq; cæsareā: & ingressus ad Cornelii aperiens os suū dixit i ueritate cōpeti: qā nō est psonaz acceptor deus: sed i omni gēte q̄ timet eū: & opat̄ iusticiā: acceptus

Epist.

Ita uox Epitaphium

Legimus

est illi. Deniq; cecidit spiritus sanctus super eos & obstupuerunt ex circumcisione fideles qui uenerant cum Petro: q; & in nationes gratia spiritus sancti fuisse effusa. Tunc respondit Petrus: nunquid aqua quis prohibere potest ut non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt: sicut & nos? Et iussit eos baptizari in nomine iesu christi. Au-
dierunt autem apostoli & fratres qui erant in iudaea: quia & gentes acceperunt uerbum dei. Cum autem ascendisset Petrus Hierosolymam: disceptabant aduersum illum: qui erant ex circumcisione dicentes: quare introisti ad uiros praeputium habentes & manducaisti cum illis? Quibus omni ratione exposita: nouissime orationem suam hoc sermone concludit: si ergo eadem gratia dedit illis deus: sicut & nobis qui credidimus in dominum iesum christum: ego quis eram qui posse prohibere deum? His auditis tacuerunt: & glorificauerunt deum dicentes. Ergo & gentibus poenitentia deus ad uitam dedit. Rursum cum multo post tempore paulus & Barnabas uenissent Antiochiam: & congregata ecclesia retulissent: quia fecisset deus cum illis: & quia apuisset deus gentibus ostium fidei: quidam descendentes de iudaea docebant fratres: atque dicebant: nisi circumdamini secundum morem Moysi: non potestis salui fieri. Comota igitur seditione non minima aduersus paulum & Barnabam: statuerunt ascendere: & ipsi qui accusabant: & hi qui accusabant ad apostolos & presbyteros hierosolymam super hac questione. Cumque hierosolymam prexissent exurrexerunt: quidam de haereticis pharisaeorum qui crederent in christum dicentes: Oportet circumcidi eos: & praecipere illis: ut seruet legem Moysi. Et cum magna super hoc uerbo oriret questio: petrus solita libertate. Viri inquit fratres uos scitis quoniam ab antiquis diebus in nobis elegit deus per os meum ad dire uerbum euangelii: & credere: & qui nouit corda deus testimoniis prohibuit: dicens illis spiritum sanctum: sicut & nobis & nihil discreuit iter nos & illos fide purificans corda illorum. Nunc autem quid tentatis deum imponere iugum super ceruicem discipulorum: quod neque patres nostri neque nos portare potuimus? Sed per gratiam domini nostri iesu christi credimus saluari: quem admodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo: & in sententiam eius iacobus apostolus & omnes simul presbyteri transierunt. Haec non debent molestae esse lectori: sed & mihi & illi utilia: ut probemus ante apostolum paulum non ignorasse petrum imo principem huius esse decreti: legem post euangelium non esse seruandam. Denique tanta auctoritatis petrus fuit: ut paulus in epistola sua scripserit. Deinde post annos tres ueni hierosolymam uidere petrum: & mansi apud eum diebus. xv. Rursusque in consequentibus post annos. xiiii. ascendi iterum hierosolymam cum Barnaba assumpto & Tito. Ascendi autem secundum reuelationem: & exposui eis euangelium: quod praedico in gentibus ostendens non habuisse securitatem praedicandi euangelium: nisi petri & qui cum eo erat fuisse sententia roboratum. Statimque sequitur. Separati autem his qui uidebantur aliquid esse: ne forte in uacuum currere aut cucurrisse. Quare separati & non publice? Ne forte fidelibus ex numero iudeorum qui legem putabant esse seruandam: & sic credendum in dominum saluatore: fidei scandalum nasceretur. Ergo eo tempore cum petrus uenisset antiochiam (licet hoc apostolorum acta non scribant: sed affirmanti paulo credendum sit) in facie illi paulus restitisse se scribit: quia reprehensibilis erat. prius enim quae uenirent quidam ab iacobo: cum gentibus edebat. Cum autem uenissent: subtrahebat se: & segregabat timens eos: qui ex circumcisione erant: & conseruerunt cum illo caeteri iudei: ita ut barnabas adduceret ab his in illam simulationem. Sed cum uidisset: inquit quod non recte ingrediebantur ad ueritatem euangelii: dixi petro coram omnibus. Si tu cum sis iudeus gentiliter & non iudaice uiuis: quomodo cogis gentes iudaizare? & caetera. Nulli ergo dubium est: quod petrus apostolus sententiae huius: cuius nunc praearica tor arguit: primus auctor extiterit. Causa autem praearicationis timor est iudeorum. Dicit enim scriptura: quod primum edebat cum gentibus. Cum autem uenissent quidam a iacobo: subtrahebat se: & segregabat timens eos: qui ex circumcisione erant. Timet autem iudeos: quos erat apostolus: ne per occasionem gentiliu a fide christi recederent: & imitator pastoris boni perderet gregem sibi creditum. Sicut igitur ostendimus petrum bene quidem sensisse de abolitione legis moysae: sed ad simulationem obseruandae eius timor compulsum. Videamus an ipse paulus: qui alium arguit: tale quid fecerit. Legimus quidem in eodem libro: pambulabat autem paulus syriam & ciliciam: confirmans ecclesias: puenitque in Derbem & Listram: & ecce discipulus quidam erat ibi: nomine Timotheus filius mulieris iudaicae fidelis: patre autem gentili. Huius testimonium reddebant: qui in listris erant & Iconio fratres hunc uoluit paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum propter iudeos: qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater eius gentilis esset. O beate apostole paulus qui in petro reprehendas simulationem: quare se subtraxisset a gentibus propter metum iudeorum: qui a iacobo uenerant: cur Timotheum filium hominis gentilis utique & ipsum gentilem (neque enim iudeus erat qui non fuerat circumcissus) contra sententiam tuam circumcidere cogis? Respondebis mihi: propter iudeos: qui erant in illis locis. Qui igitur tibi ignoscis in circumcisione discipuli uenientis ex gentibus: ignosce & petro praedecessori tuo: quod aliqua fecerit metu fidelium iudeorum. Rursus scriptum est: paulus uero cum adhuc sustinuisset dies multos: fratribus uale dicens: nauigauit syriam & cum eo priscilla & Aquila: & totondit sibi in Cenchris caput: uotum enim habuerat. Esto ut ibi timore iudeorum timore compulsum sit facere quod uolebat: quare comam nutriuit ex uoto: & postea eam in cenchris totondit ex lege: quod Nazarei qui se deuouerint iuxta praecipitum Moysi facere consueuerunt. Verum haec ad comparationem eius rei quae sequitur: parua sunt. Refert Lucas sacrae scriptor historiae: cum uenisset hierosolymam: libenter susceperunt nos fratres: & sequenti die iacobus & omnes seniores qui cum eo erant: euangelio illius comprobato dixerunt ei. Vides frater quot milia sunt in iudaea: qui crediderunt in christum: & hi omnes aemulatores sunt legis. Audierunt autem a te quod discessionem doceas a Moysae eorum: qui pergentes sunt iudeorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos: neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Vtique oportet conuenire multitudinem. Audierunt enim te superuenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis uiri quatuor uotum habentes super se: his assumptis sanctifica te cum ipsis: & impende in eos: ut redeant capita: & scient omnes quia quae de te audierunt: falsa sunt: sed ambulas & ipse custodiens legem. Tunc paulus assumptis uiris postera die purificatus: intrauit cum illis in templum annuncians expletionem dierum purificationis: donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. O paulus & in hoc te rursus interrogo: cur ca-

put

*Pauli uotum in Cenchris
Caput*

put raseris: ut nudipe: alia exueris de ceremoniis iudæorum: cur obtuleris sacrificia: & secundum legem pro te hodie hostia fuerint in olate: Vtiq; respondebis: ne scandalizarent qui ex iudæis crediderant. Simulasti ergo iudæum: ut iudæos lucrifaceres: & hanc ipsam simulationem iacobus & ceteri te docuere presbyteris: sed tamen euade re non potuisti. Orta enim seditione: cum occidens esses: raptus es a tribuno: & ab eo miles Cæsaream: sub custodia militum diligentem te iudæi quasi simulatorem ac destructorem legis occiderent: atq; in de Roma pueniens: in hospicio quod tibi conduxeras: Christum & iudæis & gentibus predicasti: & sententia tua Neronis gladio confirmata est. Didicimus q; propter metum iudæorum & Petrus & Paulus equaliter finxerunt se legis præcepta seruare. Quia igitur fronte: qua audacia Paulus in altero reprehendat: quod ipse commisit: Ego imo alii ante me exposuerunt causam: quam putauerunt: non officiosum mendacium defendentes sicut tu scribis: sed dicentes honestam dispensationem: ut & apostolorum prudentiam demonstrarent: & blasphemantis porphyrii impudentiam coercerent: qui Paulum & Petrum puerili dicit inter se certasse certamine: imo exarsisse Paulum in inuidiam uirtutum petri: & ea scripsisse iactanter: uel quæ non fecerit uel si fecerit: procaciter fecerit: id in alio reprehendens: quod ipse commiserit. Interpretati sunt illi ut potuerunt. Tu quomodo istum locum edisseras: utiq; meliora dicturus: qui ueterem scientiam reprobasti. Scribis ad me in epistola tua (neq; enim a me docendus es) quomodo intelligat quod idem dicit: factus sum iudæus tanquam iudæus & cetera: quæ ibi dicuntur compassione misericordiarum: non simulatione fallacia. Fit enim tanquam æger qui ministrat ægrotis: non cum se febres habere mentis: sed cum animo condolentis cogitat: quem admodum sibi seruari uellet: si ipse ægrotaret: nam utq; iudæus erat: christianus autem factus non iudæorum sacramenta reliquit: quæ conuenienter ille populus & legitime tempore quo oportebat: acceperat. Ideoq; suscepit ea celebranda: cum iam christi esset apostolus: ut doceret non esse pernitiosa his quæ ea uellent: sicut a parentibus per legem acceperant custodire: etiam cum in christo credidissent: non tamen in eis iam constituerent spes salutis: quoniam per dominum iesum salus ipsa: quæ ipsis sacramentis significabat: aduenerat. Totius sermonis tui: quæ disputatione longissima peraxisti: hic sensus est: ut petrus non errauerit in eo: quæ iis qui ex iudæis crediderant: putauerit legem esse seruandam sed in eo a recta linea deuiarum: quæ gentes cogeret iudæizare. Cogeret autem non docentis imperio: sed conuersationis exemplo. Et paulus non contraria sit locutus iis: quæ ipse gesserat: sed quare petrus eos qui ex gentibus erant: iudæizare compelleret. Hæc ergo summa est questionis: imo sententiæ tuæ: post euangelium christi: benefaciant credentes iudæi: si legis mandata custodiant: hoc est: si sacrificia offerant: quæ obtulit paulus: si filios circumcidant: si sabbatum seruent: ut paulus in Timotheo: & obseruare iudæi omnes. Si hoc uerum est in Cherinti: & Hebionis heresim dilabimur: qui credentes in christum: propter hoc solum a patribus anathematizati sunt: quæ legis ceremonias christi euangelio miscuerunt: & sic noua confelli sunt: ut uetera non amitterent. Quid dicam de Hebionitis: qui christianos se esse simulat: Vtiq; hodie per totas orientis synagogas: inter iudæos hæresis est: quæ dicitur Minæorum: & a pharisæis nunc usq; datur: quos uulgo Nazareos nuncupant: qui credunt in christum filium dei: natum ex Maria uirgine: & eum dicunt esse qui sub potio pilato passus est: & resurrexit. In quæ & nos credimus. Sed dum uolunt & iudæi esse: & christiani: nec iudæi sunt nec christiani. Oro igitur te: ut qui nostro uulnuscule medendum putas: quod aculeo foratum: imo punctum dicitur: huius sententiæ medearis uulneri: quod lancea: & ut ita dicam phalarice mole percussus est. Neq; enim eiusdem esse criminis: & in explanatione scripturarum: diuersas maioris sententias ponere: & hæresim sceleratissimam rursus in ecclesiam ducere. Sin autem hæc nobis incumbit necessitas: ut iudæos cum legitimis suis suscipiamus: & licebit eos obseruare in ecclesiis christi: quod exerceuerunt in synagogis sathanæ: dicam quod sentio: non illi christiani fient: sed nos iudæos facient. Quis enim hoc christianorum patienter audiat: quod in tua epistola continetur. Iudæus erat paulus: christianus autem factus non iudæorum sacramenta reliquerat: quæ conuenienter ille populus: & legitime tempore quo oportebat acceperat. Ideoq; suscepit ea celebranda: cum iam christi esset apostolus: ut doceret non esse pernitiosa his quæ ea uellent: sicut a parentibus per legem acceperant custodire: Rursus obsecro te: ut pace tua mecum dolore audias iudæorum: paulus ceremonias obseruabat: cum iam christi esset apostolus: & dices eas non esse pernitiosas his: qui eas uelint sicut a parentibus acceperint custodire. Ego e contrario loquar: & reclamante mecum mundo libera uoce pronunciam: ceremonias iudæorum & pernitiosas esse & mortiferas christianis: & quicumq; eas obseruauerit: siue ex iudæis siue ex gentibus: eum in barathrum diaboli deuolutum. Finis enim legis christus est ad iusticiam omni credenti: iudæo. Sicutq; gentili. Neq; enim omni credenti erit finis ad iusticiam: si iudæus excipit. In euangelio legimus: lex & prophetæ usq; ad Ioannem Baptistam. Et in alio loco: propterea quærebant iudæi eum magis interficere: quia non solum solvebat sabbatum: sed & patrem suum dicebat esse deum: & qualis se faciens deo. Et iterum: de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est: gratia autem & ueritas per iesum christum facta est: pro legis gratia quæ præterit gratia euangelii accepimus permanentem: & per umbras & imaginibus: ueteris instrumenti ueritas per iesum christum facta est. Hieremias quoque ex persona dei uaticinat: ecce dies ueniunt dicit dominus: & confirmabo domui israel & domui iuda testamentum nouum: non secundum testamentum quod disposui patribus eorum in die quæ apprehendi manum eorum: ut educerem eos de terra ægypti. Obserua quid dicat: quod non populo gentili quæ ante non recepat testamentum: sed populo iudæorum: cui lex data est per moysen: testamentum nouum euangelii repromittat: ut nequaquam uiuat in uetustate literæ: sed in nouitate spiritus. Paulus autem super cuius nunc nomine questio uentilatur: crebras huiusmodi ponit sententias: quibus breuitatis studio pauca subnectam. Ecce ego Paulus dico uobis: quoniam si circumcidamini Christus uobis nihil prodest. Et iterum. Eucauati estis a Christo: qui ex lege iustificamini: a gratia excidistis. Et infra: si spiritu ducimini: iam non estis sub lege. Ex quo apparet: qui sub lege est non dispensatione ut nostri uoluerunt maiores: sed uere ut si intelligis cum spiritu sanctum non habere: qualia autem sint præcepta legalia deo docente discamus. Ego inquit dedi eis præcepta non bona: & iustificationes in quibus non uiuat in eis. Hæc dicimus non quo legem iuxta Manichæum

ostendit

Cherinti heresis
Hebionis

Minæorum heresis et
Nazareorum idem est

eucauati

& Martionē destruamus: q̄ & Sanctā & Spiritale iuxta apostolū nouimus. Sed quia postq̄ uenit fides & tēporē
 plenitudo: misit deus filiū suū natū ex muliere factū sub lege: ut eos qui sub lege erant redimeret: ut adoptionē
 filiorū recipemus: & nequaq̄ sub p̄dago: sed sub adulto & domino h̄rede uiuamus. Sequit̄ in epistola tua.
 Nō ideo Petrū emendauit: q̄ paternās traditiones obseruaret: qd̄ si facere uellet: nec mēdaciter nec incōgrue fa
 ceret. Itēq̄ dico episcopus es: ecclesiā christi magister: ut probes uerū esse qd̄ asseris: suscipe aliq̄ iud̄os: q̄
 factus christianus natū sibi filiū circumcidat: qui obseruet sabbatū: q̄ abstineat a cibis: quos deus creauit ad utē
 dū cū gratiā actione: qui quartadecima mēsis primi agnū maētet ad uesperā: & cū hoc feceris: imo nō fece
 ris (Scio enī te christianū: & rē sacrilegā nō facturū) uelis: nolis: tuā sententiā reprobabis: & tūc sciēs ope diffi
 cilius esse cōfirmare sua: q̄ aliena reprehēdere. Ac ne forsītā tibi nō credere mus: imo nō intelligeremus quod di
 ceres (Frēq̄nter enī in longū sermo p̄tractus caret intelligentiā: & dū non sentit̄: minus reprehendit̄) i culcas &
 replicas: hoc ergo iud̄os: Paulus dimiserat: qd̄ malū non habebāt. Quod est malū iud̄os: quod Paulus di
 miserat. Vtiq̄ illud qd̄ sequit̄: q̄ ignorātes dei iusticiā: & suā uolentes cōstitueret: iusticiā dei nō sunt subiecti.
 Deinde q̄ post passionē & resurrectionē christi: dato ac manifestato sacramēto gratiā secundū ordinē Melchī
 fedech: adhuc putabāt uetera sacramēta: non ex cōsuetudine solēnitatis: sed ex necessitate salutis esse celebrāda:
 quā tamē si nunq̄ fuissent necessaria: infructuose atq̄ inaniter pro eis machabari martyres fierent. Postremo il
 lud qd̄ p̄dicatores gratiā christianos iud̄i tanq̄ hostes p̄sequerent̄. Hos atq̄ huiusmodi errores & uitiā di
 cit se dānare: & ut stercora arbitrat̄ ut christū lucrifaceret. Didicimus p̄ te: quā apostolus Paulus mala relique
 rit iud̄os. Rursū te docēte discamus q̄ bona eorū tenuerit. Obseruationes inquit legis: quas more patrio cele
 brabant: sicut ab ipso Paulo celebrat̄ sunt sine ulla salutis necessitate. Id quod uelis dicere sine ulla salutis ne
 cessitate: nō satis intelligo. Si enī salutē nō afferunt: cur obseruant̄? Si autē obseruāda sunt: utiq̄ salutē afferunt
 maxime q̄ seruata martyres faciunt. Nō enī obseruant̄: nisi afferrent salutē. Neq̄ enī indifferentia sunt inter
 bonū & malū: sicut philosophi disputant. Bonū est continētia: malū est luxuria: inter utrūq̄ indifferentia: ambu
 lare: digerere: alui stercora: capitis naribus purgamentā proiicere: sputis rehumata iacere: hoc nec bonū: nec ma
 lū est: siue enī feceris: siue nō feceris: nec iusticiā habebis nec iniusticiā. Obseruare autē legis cerimonias non po
 test esse indifferentis: sed aut bonū est aut malū est: tu dicis bonū: ego assero malū: & malū nō solū iis qui ex gen
 tibus: sed & iis qui ex iud̄ico populo crediderunt. In hoc ni fallor loco: dū aliud uitas: ad aliud deuolueris. Dū
 enī metuis porphyriū blasphemantē: in Hebionis incurris laqueos: iis qui credūt ex iud̄is: obseruandā legē esse
 decernens. Et q̄a periculosū intelligis esse: quod dicis: rursū illud sup̄fluis uerbis tēperare conaris: sine ulla salu
 tis necessitate: sicut iud̄i celebrāda putabant: aut fallaci simulatione: qd̄ paulus in petro reprehēderat. petrus
 igit̄ simulauit legis custodiā. Ille autē reprehensor petri audaciter obseruauit legitima. Sequit̄ enī in epistola tua
 nā si propterea illa sacramēta celebrauit: qui se simulauit iud̄i: ut iud̄os lucrifaceret: cur etiā non sacrificauit
 cū gentibus: quia & iis qui sine lege erant: tanq̄ sine lege factus est: ut eos quoq̄ lucrifaceret: nisi quia & illud fe
 cit: ut natura iud̄is: & hoc totū dixit: nōn ut paulus se fingeret esse qd̄ non erat: sed ut misericorditer ita subue
 niendū esse sentiret: ac si ipse in eo errore laboraret: non. s. mentientis astu: sed cōpatientis affectu. Bene desēdis
 paulū: q̄ non simulauerit errorē iud̄os: sed uere fuerit in errore. Neq̄ imitari petrū uoluerit mētē: ut qd̄
 erat metu iud̄os: dissimularet: sed tota libertate iud̄i esse se diceret. Noua clāmētia apostoli: cū iud̄os chri
 stianos uult facere: ipse iud̄is factus est. Non enī poterat luxuriosos ad frugalitātē reducere: nisi se luxuriosū
 probasset: & misericorditer ut ipse dicis: subuenire miseris: nisi se miser: ipse sentiret. Vere enī miseri illi: & mise
 ricorditer deplorādi: qui cōuentione sua & amore legis abolita: apostolū christi fecere iud̄i. Nec mulū inter est
 inter meā & tuā sententiā: quia ego dico: & petrū & paulū timore fidelitū iud̄os: legis exercuisse imo simulal
 se mandata. Tu autē asseris: hoc eos fecisse clāmētē: nō mentientis astu: sed cōpatientis affectu: dū modo illud
 cōstet uel metu uel misericordia: eos simulasse se esse: quod nō erant. Illud autē argumentū quo aduersū nos ute
 ris: q̄ & gentilibus debuerit gentilis fieri: si iud̄is iud̄is factus est: magis pro nobis facit: sicut enī non fuit ue
 re iud̄is: sic nec uere gentilis erat. Et sicut non fuit uere gentilis: sic nec uere iud̄is erat. In eo autem imi
 tator gentium est: quia p̄putium recipit in fide christi: & indifferenter permittit uesci cibis: quod dam
 nant iud̄i: non cultum: ut tu putas idolorum. In christo enim iesu nec circumcisio est aliquid: nec p̄putium.
 Sed obseruatio mandatorum dei. Quae igitur te: & iterum atq̄ iterum obsecro: ut ignoscas disputatiō
 culā meā: & q̄ modum meum egressus sum: tibi imputes: qui coegisti: ut scriberē: & mihi cū Stheficoro oculos
 abstulisti. Nec me putes magistrū esse mēdaciū: qui sequor christū dicentē: ego sū uia ueritas: & uita: nec pōtē
 ri ut ueritatis cultor mēdacio colla submittā. Neq̄ mihi i peritorū plābeculā concites: qui te uenerat̄ ut episco
 pū: & in ecclesia declamantē: sacerdotii honore suscipiunt: me autē aetatis ultimā: & pene decrepitū: ac monaste
 rii & ruris secreta sectantē: paruipēdunt. Et q̄ras tibi quos doceas: siue reprehēdas. Ad nos enī tantis maris atq̄
 terrarū spatii a te diuisos: uix uocis tuā sonus puenit. Et si forsītā litteras scripseris: atē eas italia ac roma suscipi
 ent: q̄ ad me cui mittēde sūt deferant. Quod autē i aliis q̄ris epistolis: cur prior mea i libris canonicis interpreta
 tio asteriscos habeat: & uirgulas p̄notatas: & postea aliā trāslationē absq̄ his signis edideri. pace tua dixerit ui
 deris mihi nō intelligere: qd̄ q̄sisti: illa enī interpretatio. lxx. interpretatū est. Et ubiq̄ uirgula: i. obeli sūt: signi
 ficatur q̄. lxx. plus dixerint: q̄ habetur in hebraeo. Vbi autem asterisci. i. stella p̄lucētes: ex Theodotionis e
 ditione ab Origene additum est. Et ibi grāca trāstulimus. Hic de ipso Hebraico quod intelligebamus: ex
 pressimus: sensuum potius ueritatem: q̄ uerborum ordinem interdum conferuantes. Et miror quomodo
 lxx. interpretum libros legas: non puros: ut ab eis editi sunt: sed ab Origene emendatos: siue corruptos per
 obelos:

purgamenta

*Obel. v. uirgula
Asteriscus quid nōt*

obelos: & osteriscos: & christiani hominis interpretatiunculam non sequaris: præsertim cū ea quæ addita sunt: ex hominis iudici atq; blasfemi post passionē christi: editione transtulerit. Vis amator esse uerus. lxx. interpretum: non legas ea quæ sub asteriscis sunt imo rade de uoluminibus: ut ueteres te fauorē probes: qd' si feceris omnes ecclesiarū bibliothecas dānare coges. Vix enī unus aut alter inueniet liber: qui ista non habeat. Porro qd' dicis nō debuisse me interpretari post ueteres: & nouo ueteris syllogismo: aut obscura fuerunt quæ interpretati sunt. lxx. aut manifesta. Si obscura te quoq; in illis falli potuisse credendū est. Si manifesta: illos i eis nō falli potuisse p̄picuū est: tuo tibi sermone respondeo. Omnes ueteres tractatores qui nos in domino præcesserunt: & q̄ scripturas sanctas interpretati sunt: aut obscura interpretati sunt: aut manifesta. Si obscura tu quomodo ausus es post eos disserere: quod illi explanare nō potuerunt. Si manifesta: sup̄fluū est te uoluisse disserere: quod illos laerere nō potuit: maxime in explanatione psalmoz: quos apud gr̄acos interpretati sunt multis uoluminibus. Primus Origenes: secundus Eusebius cæsariensis: tertius Theodorus heracleotes: q̄rtus Asterius scythopolitanus: quintus Apollinaris laodicensis: sextus Didymus alexandrinus. Feruntur & diuersos in paucos psalmos opuscula: sed nunc de integro psalmoz corpore dicimus. Apud latinos aut̄ Hilarius pictaniensis: & Eusebius uercellensis episcopus Origenē & Eusebiū transtulerunt: quoz priorē & noster Ambrosius in quibusdā secutus est. Respondeat mihi prudētia tua: quare tu post tantos & tales interpretes i explanatione psalmoz diuersa senseris. Si enī obscuri sunt psalmi: te quoq; in eis falli potuisse credendū est. Si manifesta: illos in eis falli potuisse nō creditur: ac p̄ hoc utroq; modo sup̄flua erit interpretatio tua: & hac lege post priores nullus loqui audebit: & qd' cūq; alius occupauerit: alius de eo licentiā scribēdū non habebit: quin potius humanitatis tuæ est: i quo ueniā tibi tribuis indulgere & cæteris. Ego enī nō tā uetera abolere conatus sū: q̄ linguæ meæ hoibus emendata de gr̄aco in latinū trāstulisti: q̄ ea testimonia: q̄ a iudæis prætermiſsa sunt uel corrupta: p̄ferre in mediū: ut scirēt nostri quid hebræa ueritas cōtineret: sicui legere non placet: nemo cōpellit inuitū: bibat uinū uetus cū suauitate: & nostra multa contēnat: q̄ in explanatione prioroz edita sunt: ut sicubi illa nō intelligunt: ex nostris manifestiora siant. Quod aut̄ genus interpretationis in scripturis sanctis sequēdū sit: liber quē scripsi de optimo genere interpretandi & omnes præfatiunculæ diuinorum uoluminū: q̄s editioni nostræ præposuimus: explicat: ad illasq; prudentē lectore mittendū puto. Et si me ut dicis in noui testamēti emendatione suscipis exponisq; causā: cur suscipias: quia plurimi linguæ gr̄acæ habētes scientiā: de meo possint ope iudicare: eandē integritatē debueras etiā in ueteri credere testamētis: nō nostra confinximus: sed ut apud hebræos inuenimus: diuina transtulimus. Si tibi dubitas: hebræos interroga: dices quid si hebræi aut responderent: aut mentiri uoluerint: Tota fretuētia iudæoz in mea interpretatione reticebit. Nullus inueniri poterit: qui hebrææ linguæ habeat notionē: aut omnes imitabunt illos iudæos: quos dicis in africa reptos oppidulo: in meā calūniā conspirasse. Huiusmodi enī in epistola tua texis fabulā. Quidā frater noster episcopus: cū lectitare instituisset in ecclesia cui præest interpretationē tuā: mouit quiddā longe aliter a te positū apud Ionā prophetā: q̄ erat oīum sensibus: memoriæq; inueteratū: & tot ætatū successione: bus & clamantibus calūniā falsitatis: ut cogeret episcopus ciuitatis iudæoz: ab ipsis testimoniū flagitare. Vtq; aut̄ illi iperitia an malitia: hoc esse in hebræis codicibus gr̄acis responderūt: qd' gr̄aci & latini habebāt: atq; dicebant. Quid plura? Coactus est homo uelut mendaciū corrigere uolens post magnū periculū nō remanere sine plæbe: unde etiā nobis uidef aliq̄do in nōnullis te quoq; falli potuisse. Dicis me in Iona p̄pheta male quiddā interpretatū: & seditione populi cōclamante p̄pter unius uerbi dissonantiā episcopū pene sacerdotiū pdidisse: & quid sit illud quod male interpretatus sum subtrahis: auferens mihi occasionē defensionis meæ: ne quicquid dixeris: me responde te soluat: nisi forte ut ante ānos plurimos cucurbita uenit in mediū: asserēte illis tēporibus Cornelio & Asinio Pollione me hederā pro cucurbita trāstulisse. Sup̄ q̄ re i cōmētario Ionæ p̄phete plenius respondimus: hoc tātū nūc dixisse cōtēti: q̄ i eo loco ubi. lxx. interpretes: cucurbitā: & aqla cū reliqs hederā trāstulerit. i. cariacō: in hebræo uolūine ciceion scriptū ē: quā uulgo Syri cicerā uocāt. Est aut̄ genus uirgulti lata habēs folia i modū p̄pini: cūq; plātātū fuerit: cito cōsurgit i arbusculā absq; ullis calamo: & hastiliū admiculis: q̄bus & cucurbita & hederæ idigent suo trūco se sustinēs. Hoc ergo uerbū de uerbo edisserēs: si ciceion trāstulisse uoluisse: nullus itelligeret: si cucurbitā id diceret qd' i hebraico nō habet: hederā posui: ut cæteris interpretibus cōfētir. Si aut̄ iudæi uestri ut ipse asseris malitia: ut ip̄tia hoc dixerūt esse i uolūinibus hebræoz: qd' i gr̄acis & i latinis codicibus cōtinet: manifestū est: eos aut hebræas lras ignorare: aut ad irridēdos Cucurbitarios uoluisse mentiri. Peto i fine epistolæ ut q̄scētē senē: oīq; ueteranū: militare nō cogas: & rurū de uita piclitari: tu q̄ iuuenis es & i p̄uicili culmīe cōstitutus: doceto populos: & nouis africa frugibus romana tecta locupleta. Mihi sufficit cū audire & lectore paupculo in angulo monasterii susurrare.

Argumentum.

Epistola Augustini qua Hieronymū in expositione epistolæ ad galathas redarguerat priuſq; ad eū pueniret: Rōæ & p̄ italiā disseminata fuerat: qd' Hieronymus callide factū suspicabat ad sui æmulationē & gloriā populū requirendā: de qua re Augustinus se sequenti epistola purgat non contēdendi studio sed inquirendæ ueritatis gratia dissemissis scribens: & petens similiter sua scripta corrigi. Hieronymus uero magis ceatari ac prouocari se credens: duabus epistolis acrius duriusq; respondet: donec altera epistola Augustini ueniam petens plenius satisfaciāt.

Beatī Augustini ad hieronymū se purgātis de libro quē asserbat cōtra eū romā misisse. Epistola. CVIII. Omino charissimo & desideratissimo & honorādo i xp̄o fratri & cōpresbytero Hieronymo Augustini i domino salutē. Audiui peruenisse i manus tuas litteras meas: sed q̄ adhuc rescripta nō merui: ne
clxv.

quaquam imputauerim dilectioni tuae. Aliquid proculdubio impedimenti fuit. Vnde agnosco dominum a me potius depræcandum: ut tuae uoluntati det facultatem mittendi quod rescripseris. Nam rescribendi iam dedit: quia cum uolueris facillime poteris. Etiam hoc ad me sane placitum utrum quidem credere dubitauis: sed hinc quoque tibi aliquid utrum scriberem dubitare non debui. Hoc autem breue est suggestum esse charitati tuae: a nescio quibus fratribus mihi dictum est: quod librum aduersus te scripserim: romamque miserim. Hoc falsum esse noueris: dominum deum meum Iesum testor hoc me non fecisse: sed si forte aliqua in aliquibus scriptis meis inueniuntur in quibus aliter aliquid quam tu sensisse superior non contra te dictum: sed quid mihi uidebatur me scriptum esse: puto te debere cognoscere: aut si cognosci non potest credere debere. Ita sane hoc dixerim: ut ego non tantum paratus sim si quid te in meis scriptis mouerit frater ne accipere: quod contra sentias aut de correctione mea aut de ipsa tua beniuolentia gauisus: uerum etiam hoc a te postulare & flagitare. O si licuisset & si non cohabitante saltem uicino te in domino profui ad crebrum & dulce colloquium. Sed quia id non est datum peto ut hoc ipsum qua in domino possumus simul sumus conseruari studeas: & augeri ac perfici: & rescripta quis rara non spernere: saluta obsequio meo sanctum fratrem Paulinianum & omnes fratres qui tecum ac de te in domino gloriantur. Memor nostri exaudiaris a domino in omni sancto desiderio tuo domine charissime: & desideratissime: & honorande in christo frater.

Beati Hieronymi ad Augustinum contentionem super epistola ad galathas & reprehensionem librorum ipsius detractantis ad uanam contentionem & puerilem iactantiam declinandam: in qua meminit de Ruffino: dicens libelli contra eum eam exemplar mittere. Epistola. CIX.

Domino uere sancto & beatissimo papae Augustino Hieronymus in domino salutem. In ipso profecto articulo sancti filii nostri Asterii Hipodiaconi necessarii mei beatitudinis tuae litterae ad me peruenierunt: quibus satisfacis te contra paruositatem meam librum Romam non misisse. Hoc nec ego factum audieram: sed epistola cuiusdam quasi ad me scriptae per fratrem nostrum Sysinnium diaconum huc exemplaria peruenierunt. In qua hortaris me ut $\omega\lambda\lambda\iota\omega\delta\iota\alpha\upsilon$ super quodam apostoli capitulo canam: & imiter Sthelae cogit inter uituperationes & laudes Helenae fluctuantem: ut qui detrahendo oculos perdiderat: laudando reciperet. Ego simpliciter fateor dignationi tuae licet stilus & $\epsilon\pi\iota\chi\epsilon\rho\iota\mu\alpha\tau\alpha$ tua mihi uiderentur: tamen non temere exemplaribus litterarum credendum putauis: ne forte me respondente laetus iuste exposculares quod probare ante debuissem tuum esse sermonem: & sic rescribere. Accessit ad moram sanctae & uenerabilis Paulae longa infirmitas. Dum enim languenti multo tempore assedimus: pene epistola tuae uel eius qui sub tuo nomine scripserat: obliuismos memores illius uersiculi. Musica in luctu inopportuna narratio. Itaque si tua est epistola aperte scribe: uel mitte exemplaria ueriora: ut absque ullo rancore stomachi in scripturarum disputatione uerseremur: ut uel nostrum emendamus errorem: uel alium frustra reprehendisse doceamus. Absit autem a me: ut quicquam de libris beatitudinis tuae attingere audeam: sufficit enim mihi probare mea: & aliena non carpere. Caeterum optime nouit prudentia tua: unumquemque in suo sensu abundare: & puerilis esse iactantia: quod olim facere consueuerant adolescentuli: acculando illustres uiros: suo nomini famam querere. Nec tam stultus sum: ut diuersitate explanationum tuarum me laedi putem: quia nec tu laederis: si nos contraria senserimus. Sed illa est uera inter amicos reprehensio: si nostra nostra opera non uidentes: alios iuxta Persium manticam consideremus. Superest ut diligas diligenter: & in scripturarum capto iuuenis senem non prouoces. Nos nostra habuimus tempora: & cucurrimus quum potuimus. Nunc te currente: & longa spatia transmittente: nobis debet otium simulque ut cum honore tuo & uenia dixerim: ne solus mihi de poetis aliquid proposuisse uidearis: memeto Daretis & Entelli: & uulgaris prouerbii: quod bos lassus fortius figat pedem. Tristes haec dictauimus. Vtinam mereremur complexus tuos: & collatione mutua uel doceremus aliqua: uel disceremus. Mixtum mihi temeritate solita sua maledicta Calphurnius: cognomento Lanarius: quae ad Africam quoque studio eius didici peruenisse. Ad quae breuiter ex parte respondi: & libelli eius uobis misi exemplaria: latius opus cum opportuno fuerit primo missurus tempore: in quo illud caui: ne in quoque aestimatione laedere christianam: sed tantum ut delirantis imperitiam mendacium ac uerecundiam confutarerem. Memento mei sancte & uenerabilis papae: uide quantum te diligam: ut ne prouocatus quidem uoluerim respondere: ne crederem tuum esse quod in altero forte reprehenderem. Frater communis simpliciter te salutat.

Eiisdem ad eundem de epistola Romam in reprehensione expositionis suae in epistola ad Galathas sciscitatis: atque comonentis: ut iuuenibus congregans se senem & ueteranum non prouocet ad certamen. Epistola. CX.

Domino uere sancto & beatissimo papae Augustino Hieronymus in christo salutem. Crebras ad me epistolas dirigis: & saepe compellis: ut respondeam cuiusdam epistolae tuae: cuius ad me ut ante iam scripsi: per fratrem Sysinnium diaconum exemplaria peruenierunt absque subscriptione tua. Et quae primum per fratrem Profuturum: secundo per quemdam alium te misisse significas: & interim Profuturum retractum de itinere: & episcopum constitutum ueloci morte subtractum illum cuius nomen retices: maris timuisse discrimina: & nauigationis mutasse consilium. Quae cum ita sint: satis mirari nequeo: quomodo epistola tua & romae & Italia haberi a plerisque dicat: & ad me solum non peruenit: cui soli missa est: praesertim cum idem frater Sysinnius inter caeteros tractatus tuos dixerit: eam se non in Africa: non apud te: sed in insula Adriae ante hoc ferme quinquennium reperisse. De amicitia omnis tollenda suspitio est: & sic cum amico quasi cum altero se est loquendum. Nonnulli familiaris mei & uasa christi: quorum hierosolymis & in sanctis locis permagna copia est: suggererent: non simplici animo a te factum: sed laudem atque rumusculos & gloriolam populi regentem: ut de nobis cresceres: ut multi cognosceret te. prouocare me timere: te scribere ut doctum me tacere ut imperitum: & tandem reppisse: quod garrulitati meae modum poneret. Ego autem ut simpliciter fatear: dignationi tuae primum iccirco respondere nolui: quia tuae siquidem epistolae non credebam:

*Palinodia Superbia
et Corini*

Profutur

Insula

credebam: nec ut uulgi de quibusdā prouerbiū est: litū melle gl'idiū: deinde illud eauebam: ne episcopo co-
munionis meae uiderer procaciter respondere: & aliqua in reprehēditis epistola reprehēdere: praesertim cum q̄
dam i illa haeretica iudicārē. Ad extremū: ne tu iure expostulares: & diceris: quid enī epistolam meā uideras &
notā tibi manus in subscriptione signa deprehēderas: ut tā facile amicū lāderes: & alterius malitiā in meā uer-
teres cōtumeliā: Igitur ut ante iam scripsi aut mitte eandē epistolam tua subscriptam manu: aut senē latitantē
in cellula lacessere desine. Sin aut tuā uis uel exercere uel ostendere doctrinam quare iuuenes & disertos & no-
biles: quorum Romae dicuntur esse q̄ plurimi: qui possint & audeant tecum congregari: & i disputatione sancta
rum scripturarum iugum cum episcopo ducere. Ego quondam miles nunc ueteranus & tuas & aliorum de-
beo laudare uictorias: non ipse rursus effeto corpore dimicare: ne si me frequenter ad rescribendum impule-
ris: illius recorder historiarū q̄ annibalem iuueniliter exultantem. **Qu.** Maximus patientia sua fregerit.
Omnia fert aetas: animum quoq̄: saepe ego longos,
Cantando puerum memini me condere soles.

Nunc oblita mihi tot carmina: uox quoq̄ Me erim.

Iam fugit ipsa.

Et ut magis de scripturis sanctis loquar: Berzellai ille Galadites regis Dauid beneficia: omnesq̄ delicias iuueni
delegans filio: ostendit senectutē hāc appetere nō debere: nec oblata suscipere. **Quod** aut iuras te aduersū me li-
brū nō scripsisse: neq̄ Romā misisse: quē nō scripseris: sed si forte aliqua i tuis scriptis repian: quae a meo sensu
discrepent: nō me a te lāsum: sed a te scriptū: qd̄ tibi rectū uidebat: **Qua**eso: ut me patienter audias. Nō scripsisti
librū: Et quomodo mihi reprehensionis a te meae palios scripta delata sunt: Cur habet italia: quod tu non scri-
psisti: **Qua** ratione possis: ut rescribā ad ea: quae scripsisse te denegas: Nec tā hebes sū: ut si diuersa senseris: me
a te lāsum putē. Sed si mea cominus dicta reprehēdas: & rationē scriptorū expetas: & quae scripseris: emendare cō-
pellas: & ad τὸν ἄλιον πρὸς αὐτὸν prouoces: & oculos mihi reddas: in hoc lādis amicitia: in hoc necessitudinis iura uio-
lant: ne uideamur certare pueriliter: & fautoribus iuicē: uel detractoribus nostris tribuere materiā contenden-
di. Hāc scribo: quia te pure & christiane diligere cupio: nec quicq̄ in mea mente retinere: qd̄ distet a labiis. Nō
enī conuenit: ut ab adolescentiā usq̄ ad hāc aetate in monasterio cū sanctis fratribus laborare desudans: aliquid
cōtra episcopū cōmunionis meae scribere audeā: & eum episcopū: quē ante cōepi amare: q̄ nosse: qui me prius
ad amicitia prouocauit: quē post me orientē in scripturas eruditione lātatus sū. Igitur aut tuū negato librū: si for-
te non tuus est: & desine flagitare rescriptū: ad ea quae nō scripsisti. Aut si tuus est: ingenue confitere: ut si in de-
fensionē mei aliqua scripsero in te culpa sit: qui prouocasti: non in me: qui responderē cōpulsus sum. Addis pra-
terea te paratū esse: ut si quid me in tuis scriptis mouerit: aut corrigere uoluerō: fraterne accipias: & nō solū mea
in te beniuolentia gauisus: sed ut hoc ipsum faciā: deprecari. **Rursum** dico: quod sentio. Prouocas senē: tacen-
tem stimulas: uideris iactare doctrinā. Non est autem aetatis meae: putari maliuolum erga eum: cui magis fauo-
rem debeo. Et si in euangeliis & prophetis peruersi homines inueniunt quod nitantur reprehendere: miraris si
in tuis libris & maxime in scripturas expositione: quae uel obscurissimae sunt: quaedam a recta linea discrepa-
re uideantur. Et hoc dico: non q̄ in operibus tuis quaedā reprehendenda iam censeam: neq̄ enim lectioni eorū
unq̄ operam dedit: nec horū exemplarios: apud nos copia est: praeter soliloquiorū tuorū libros: & quosdā cōmen-
tarios in psalmis: quos si uellem discutere non dicā a me qui nihil sum: sed a ueterū grācorū docerem interpreta-
tionibus discrepare. Vale mihi amice charissime: aetate filii dignitate parens. Et hoc a me rogatus obserua: ut quod
quid mihi scripseris: ad me primum facias peruenire.

Beati Augustini episcopi ad beatū Hieronymū presbyterū de praedicta epistola se accurate purgātis: & si lā-
serit: ueniā deprecantis. In qua etiā deplorat inter Hieronymū & Ruffinū quondā amicissimos tantā exortam
esse discordiā: quos ad pristinam charitatem nititur reuocare.

Epistola. CXI.

Domino uenerando & desideratissimo fratri: & cōpresbytero Hieronymo Augustinus in domino salu-
tem. **Qua**uis existimē ante q̄ istas sumeres: uenisse in manus tuas litteras meas: quas per dei seruum
aliū nostrum Cyprianū diaconum mihi: quibus certissime agnosceres: meā esse epistolam: cuius exem-
plariā illuc uenisse cōmemorasti: unde iam me arbitror rescriptis tuis uelut Entellinis grādibus atq̄ acribus ce-
stibus: tanq̄ audacē daretā cōepisse pulsari: atq̄ uersari. Nunc tamen eis ipsis respōdeo litteris tuis: quas mihi p
sanctū filium nostrum Asterium iam mittere dignatus es. In quibus multa in me cōperi: tua beniuolentissimae
charitatis: & rursus nonnullius a me tuae offensionis indicia. Itaq̄ ubi mulcebar legens: ibi cōtinuo feriebar: hoc
sane uel maxime admirans: q̄ cum te dicas exemplaribus litterarū mearū: ideo temere non putauisse credendū:
ne forte te respondente lāsus iuste expostularē: q̄ probare ante debuisses meū esse sermonē: & sic rescribere: po-
stea iubeas si mea est epistola: aperte scribere: aut mittere exemplaria ueriora: ut absq̄ ullo rancore stomachi in
scripturarum disputatione uersemur. **Quo** pacto enim possumus in hac disputatione: sine rancore uersari: si
me lādere paras: aut si non lādere paras: quomodo ergo te non lādente iuste expostularem: quod probare an-
te debuisses meum esse sermonem: & sic rescribere: hoc est & sic lādere. Nisi enim rescribendo lāsisse: ego iuste
expostulare non possem. Proinde cum ita rescribis ut lādas: quis locus nobis relinquatur in disputatione scriptu-
rarum sine ullo rancore uersandi: Ego quidem absit ut lādar: si mihi certa ratione uolueris & potueris demon-
strare: illud ex epistola apostoli: uel quid aliud scripturarum sanctarū te uerius intellexisse: q̄ me: imo uero absit:
ut non cū gratiarū actione lucris meis deputem: si fuero te docente instructus: aut emendante correctus. Verū-
tamen tu mihi frater charissime: nisi te putares lāsum scriptis meis: non me putares lādi posse rescriptis tuis.
Nullo enim modo id de te opinatus fuero: q̄ te non arbitraris lāsum: si sic tamen rescribis: ut lādas. Aut si te

.clxvi.

*Seni latitantem la-
tarent desine.*

*Annibal
R. Max. Fabio*

Senem iuuenis.

Arct. C. Ant. Estell.